

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Balıkesir University Faculty of Theology
[BAÜİFD]

Cilt | Volume: 5 Sayı | Issue: 1
Yıl | Year: 2019 Haziran | June 2019

ISSN: 2149-9969

Sahibi / Owner

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT
On behalf of Balıkesir University Faculty of Theology

Editör / Editor

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Editör Yardımcısı / Editorial Assistant

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT (Başkan, BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Mustafa KOÇ (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Savaş KOCABAŞ (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Recep ÖNAL (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BAYRAM (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ SAYIN (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Hesham Moahmed Ibrahim MOTOWA (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi/Executive Office and Correspondence Address

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinkçiler Mah. Soma Cad. Altteylül/Balıkesir

Telefon: 0 266 249 61 79 & **Faks:** 0 266 239 87 46

E-posta: balikesirilahiyatdergisi@gmail.com

Web: www.balikesir.edu.tr

Yayın Türü/ Publication Type

Sürelî Yayın / Periodicals

Yayın Periyodu/ Publication Period

Altı ayda bir (Haziran-Aralık aylarında) yayınlanır

Published biannually, June – December

Yayıncı/Publisher

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Basım Yeri ve Tarihi/Publication Place and Date

Konya, Haziran- June 2019

Baskı Hazırlık / Printed by: ERMAN OFSET MATBAACILIK LTD. ŞTİ.

Fevzi Çakmak Mah. Özlem Cad. No: 33/G Karatay/KONYA

Tel: 0332 342 01 55 • Sertifika No: 15409

**DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN CEZAEVLERİNDEKİ
MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİ (1950-2018):
SINIRLILIKLAR VE BİR EĞİTİM PROGRAMI ÖNERİSİ***

Mustafa KOÇ

Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Din Psikolojisi Bilim Dalı &
Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü
Balıkesir, Türkiye
Assoc. Prof., Balıkesir University, Faculty of Theology,
Department of Psychology of Religion &
Director for Spiritual Counselling Application and Research Center
Balıkesir, Turkey
mustafakoc@balikesir.edu.tr
orcid.org/0000-0003-1299-7963

ÖZET

Türkiye'deki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin hedeflerinden biri de, modern dönemin ürettiği psiko-sosyo-teolojik içerikli anlam krizlerinin çözümüne yardımcı olmaktır. Adı geçen alandaki kurumsal hizmetlerde ön plana çıkan kamu kurumu ise din alanında kamusal bir otorite olan Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Adalet Bakanlığı ile yapılan hizmet işbirliği protokolleri kapsamında Başkanlık tarafından cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin verilmeye başlanmasıyla birlikte manevi danışmanın eğitimi konusu da gündeme gelmiştir. Makalede öncelikle Başkanlığın cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki sınırlılıkları belirtilmiştir. Daha sonra ise makalede, Türkiye'deki cezaevlerinde uygulanmaya konulması planlanan yeni bir model olarak manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde çalışacak manevi danışmanların temel ve özel alan yeterliliklerinin artırılmasına yönelik din psikolojisi ve suç(lu) psikolojisi perspektifinden modüler sisteme dayalı kapsamlı biçimde geliştirilen sertifikalı bir eğitim programı sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Manevi danışmanlık ve rehberlik, Diyanet İşleri Başkanlığı, Cezaevi, Eğitim programı

ABSTRACT

**Spiritual Counselling and Care Services of Presidency of Religious Affairs
In the Prisons (1950-2018): Limitations and a Proposal for the Training Program**

One of the goals of the spiritual counselling and care services in Turkey is to help about the solution of meaning crises that included psycho-socio-theological pattern. Leading public institution in corporate services, regarding the mentioned field is the Presidency of Religious Affairs, which is a public authority in the field of religion. Within the scope of the service cooperation protocols which are signed with the Ministry of Justice, the issue of the training of spiritual counsellor has also been come up since the Presidency began to provide spiritual counselling and care services, in the prisons. In the article, the limitations of spiritual counselling and care services of Presidency in the prisons are initially emphasized. Thereafter, this article proposes a certificated and comprehensive training program based on a modular system from the perspective of psychology of religion and criminal psychology in order to increase basic and specific qualifications of the spiritual counsellor who will work

* Bu makale, Değerler Eğitimi Merkezi & Marmara Üniversitesi & Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, 22-24 Kasım 2018 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde, aynı başlıkla "sözel bildiri" olarak sunulmuştur.

at these services, which spiritual counselling and care services as a new model, planned to be put into practice in prisons in Turkey.

Keywords: Spiritual counselling and care, Presidency of Religious Affairs, Prison, Training program

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca suç olgusu, her dönemde tüm sosyal yaşam içerisinde var olagelen bir fenomendir. Modern dönemde de varlığını arttırarak devam ettiren bu olgu, bireylerin içinde yaşadığı sosyal düzeni bozarak bireylerarası ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Konuya Türkiye özelinde bakılacak olursa son yıllarda Türk toplumundaki suç işleyip cezaevlerine girenlerin sayısında sürekli biçimde niceliksel bir artış görülmektedir. Örneğin; Ocak 2011 tarihinde cezaevlerindeki hükümlü ve tutuklu sayısı 122.404 iken Aralık 2016 tarihinde cezaevlerinde 200 bin 727 hükümlü ve tutuklu, denetimli serbestlik altında ise 330 bin 119 yükümlü bulunmaktadır (bkz. TÜİK verileri, <http://tuik.gov.tr>, 2018). Suç işlemenin ve suçlardaki artışın kuşkusuz çok önemli ve çeşitli nedenleri vardır. Bu çerçevede suçlardaki artışların yanı sıra suç işleme biçimlerinde de önemli değişikliklerin ortaya çıktığı saptanmıştır.

Suç/lu psikolojisi literatürüne bakıldığında genellikle suç, suç işleyen bireyin genetik, kişilik ve çevre faktörlerinin ortak bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat suçluluk sebeplerinin çevredeki sosyal ve siyasal değişimler kadar, suç işleyen bireyin kendisinde de aranması konusunda alan uzmanı olan kriminologlar arasında ortak bir görüş birliği vardır. Suç işleyen bireyleri öncelikle, bütün kişilik özellikleriyle tanımak gerekmektedir. Zira bu bireylerin suç işlemelerinde etkili olan nedenler araştırılmadan ve psikolojik durumları incelenmeden cezalandırılmaları ve suçu oluşturan faktörlerin ortadan kaldırılamayışı, problemleri daha da artırabilmekte ve içinden çıkılmaz bir duruma getirebilmektedir (Özdemir, 2012: 304-305).

Suçluların rehabilitasyonu konusunda sadece ceza ile yetinmek, suça yönelmiş bireyi suçu tekrar işlemekten alıkoymayacağı gibi suç ve suçlu oranlarını düşürmeyecektir. Aksine gittikçe artan zincirleme bir sorun yumağı oluşturacaktır. Bu nedenle suçluların rehabilitasyonunda suçun biyolojik, psikolojik, sosyal, ahlaki ve teolojik boyutları dikkate alınarak geliştirilecek bir yaklaşımın uygulanması elbette ki daha etkili olacaktır. Nitekim bugün de suçlunun iyileştirilmesine ilişkin cezaevlerindeki baskın olan paradigma ‘bedeni cezalandırma, toplumdan soyutlama, haklardan yoksun bırakma ve yalnızlaştırma’ iken toplumsal değişim, küreselleşme, insan merkezli yaklaşım ve yasal düzenlemeler gibi nedenlerle yerini “onarım, düzeltme, dönüşüm, hak, iyileştirme” gibi paradigmalara bırakmıştır. Modern yaklaşımlarda suçlunun iyileştirilmesi konusu, birey suça yönelmiş hükümlü bile olsa bir “hak” olarak görülmüş ve çözümü için de multi-disipliner yaklaşımlar sergilenmiştir. Pek çok gelişmiş ülkede olduğu gibi Türkiye’de de suçluların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması amacıyla cezaevlerinde, “öğretmen, cezaevi vaizi, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, psikolog, sosyal çalışmacı, psiko-sosyal danışman” gibi mesleklerin görevlendirilmesi; hatta bazen mahkemelerin ceza verirken bilirkişi olarak adı geçen uzmanların görüşlerine başvurması, bu multi-disipliner yaklaşımın bir yansımasıdır (Çınar, 2016: 132).

Teknik bir kavram olarak danışmanlık, ‘mesleki, evlilik, eğitim ve emeklilik gibi olgusal konuların yanı sıra duygusal problemler gibi bireysel alanlardaki sorunların giderilmesi veya hafifletilmesi yönünde genel bir müdahale, değerlendirme, yönlendirme, öneri, vb. sunan yaklaşım veya tekniklerin’ ortak tanımıdır (bkz. Clinebell, 1999: 72-102). Manevi danışmanlık ise kutsal referanslara dayanan, danışanı ve danışmanı daha yüksek manevi bütünlük düzeyine taşıyan karşılıklı bir yardım ve gelişme biçimindeki

ilişkisel bir danışmanlık şeklidir. Özel anlamıyla manevi danışmanlık ise danışanın davranış uyumunu ve değişikliğini kolaylaştırmak amacıyla, teolojik kaynakları ve danışma tekniklerini kullanarak danışanın kendisiyle ve kişiler arası ilişkilerindeki işlev bozukluğuna yol açan duygusal rahatsızlıkların teşhis ve tedavisini kapsamaktadır (bkz. Merrington, 2012: 13-85). Adı geçen bu hizmet, birey yaşamında aşkınlığa yer veren ve manevi danışman tarafından dinsel anlam ve konular bağlamında sunulan bir danışmanlık çeşididir. Bu yönüyle manevi danışmanlığın alanı rehberlik, destekleme, uzlaştırma gibi unsurlarla psikolojik danışmanlıktan daha geniş bir alana sahiptir. Bu bağlamda bireyin içinde yaşadığı psiko-sosyo-antropo-teolojik kodları içeren kültürel sembol sistemler ve değerler, manevi danışmanlıkta bir kaynak olarak kullanılabilir (Karlı, 2018: 112-113; Lazzari, 2009: 12). Alana ilişkin yapılan bu teorik betimleme bağlamında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin dünyada ve Türkiye’de kurumsal olarak verildiği hizmet birimlerinden biri de cezaevleridir.

a. Problem ve Amaç

Cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarına Türkiye özelinde bakılacak olursa, şimdye kadar (Ağustos 2018) ‘din pedagojisi’ yaklaşımını temel alan bir hizmet verildiği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde henüz profesyonel bir yaklaşımla mdr modelinde bir hizmet sunumuna geçilemediği görülmektedir. Bu makalede, öncelikle kurum özelinde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ‘cami-dışı din hizmetleri’ kavramı içinde tanımlanmış psiko-sosyal içerikli yeni bir din hizmeti birimi olarak cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihçesine (1950-2018) yer verilmiştir. Daha sonra kurumsal düzeyde verilmeye başlanan ‘din pedagojisi’ tabanlı bu manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin güçlü ve zayıf yönlerine değinilerek “(i)-Diyanet İşleri Başkanlığı, bu alanda üreteceği hizmetlerde şu anda hangi noktada bulunmaktadır ve nereye gidebilir? (ii)-Cezaevlerinde vereceği bu hizmetin kalitesini arttırabilmesi için nasıl bir akademik ve kurumsal yol haritasına ihtiyacı vardır? (iii)-Cezaevlerinde ‘din psikolojisi’ yaklaşımını temel alan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri için görevlendirilecek Diyanet personelinin alan uzmanlığı eğitim süreci nasıl yapılandırılmalı ve yönetilmelidir?” gibi sorular çerçevesinde, makalenin problematik yönü ele alınmıştır.

Öte yandan bu makalenin amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cezaevlerindeki ‘din psikolojisi’ tabanlı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde izlemesi gereken kurumsal yol haritasında, (i) kurumsal sınırlılıkları tespit edip söz konusu sınırlılıkların aşılabilmesi için çözüm önerileri sunmak; (ii) Başkanlığın cezaevlerinde görevlendireceği personelin alan uzmanlığı için bir eğitim programı önererek kuruma ve ilgili literatüre akademik bir katkı sağlamaktır. Dolayısıyla bu makalede, kurumsal sınırlılıkların aşılabilmesi için bazı önerilerin ortaya konulmasının yanı sıra cezaevlerinde çalışacak olan kurum personeline modüler sisteme dayalı bir eğitim programı önerisi sunulması amaçlanmıştır.

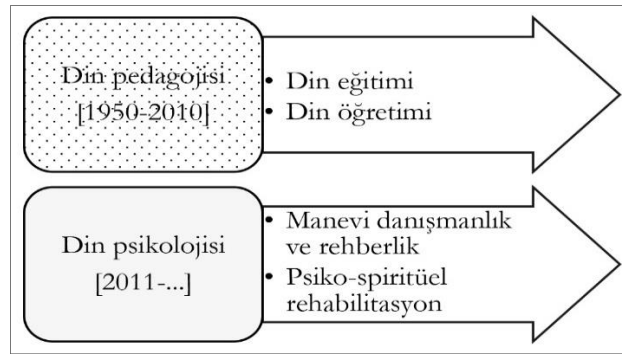
b. Önem ve Sınırlılıklar

Batı’daki ceza sistemlerinde “faydacı teori /utilitarianism” (bkz. Marshall, 1999: 236) baskın olmaya başlamasından bu yana ilgili alanda bir takım köklü paradigma değişimleri de gündeme gelmiştir. Sosyal bilimler alanında önemli etkiler yapan bu teorinin bir sonucu olarak cezaevleri, suçlunun salt anlamda pasif biçimde cezasını çektiği merkezler olmaktan çıkarılarak suçlu ve suçlu yakınlarının eğitim-öğretim ve rehabilitasyonunu önceleyen kurumsal anlayışın ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir (Işık, 2009: 7). Dünyadaki bu paradigmatik değişim, kaçınılmaz olarak Türk ceza sistemini de etkilemektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki cezaevlerinde uygulanan güncel manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, - yukarıda da vurgulandığı gibi- ‘rehabilitasyon’ yaklaşımından uzak daha çok ‘din pedagojisi’ bilim dalı paradigmasına dayalı klasik yöntem vaaz ve irşad yaklaşımıyla devam etmektedir (şematik gösterim için

ayrıca bkz. Şekil: 1). Dolayısıyla güncel uygulamaya bakıldığında cezaevlerinden verilen din hizmetleri aktörüne ‘cezaevi vaizi’, din hizmeti türüne ise ‘din eğitimi’ betimlemesinin yapıldığı görülmektedir (Karan, 2013: 107-122; Özdemir, 2012: 307-321). Din eğitimine dayalı sözü edilen hizmet mantığında ise cezaevlerinde verilen klasik usul vaaz ve irşad kavramını, yaygın din eğitiminden sorumlu kurum ve kişilerce daha önceden belirlenen dinsel konularda hedef kitleye teorik bilgi artarımı şekillendirmektedir. Dolayısıyla bu paradigmaya dayalı verilen din hizmetini, manevi yönden suçluların gelişimlerinin sağlanması amacıyla belirli kriterleri taşıyan din görevlilerinin cezaevlerinde yaptığı daha çok monolog tarzda ‘öğüt/nasihat’ üslubuna dayalı konuşma şeklinde nitelendirmek mümkündür. Bu konuşmayı yapan kişi ise kurum özelinde “cezaevi vaizi” olarak isimlendirilmektedir.

Şekil-1:

Kurumsal gelişim sürecinin paradigmal yapısı

Öte yandan manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımındaki temel ilkenin suçluyu etkin bir şekilde dinleme ve onunla empati kurma yoluyla kendisini anlaması ve hayatı hakkında kararlar vermesi olduğu dikkate alındığında, din pedagojisi yaklaşımını temel alan sürekli bilgi empoze eden bir yöntemin kendisinden beklenen etkiyi göstermesinin mümkün olmayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın başta cezaevleri olmak üzere cami dışı hizmet alanlarında ortaya çıkan yeni yaşamsal ihtiyaçları da göz önüne alarak yeni bir görev tanımlamasına ihtiyaç duyulduğu ortadadır (Işık, 2016: 220). Bu değerlendirmelerden de anlaşılıyor ki, Türkiye'deki cezaevlerinde ‘din psikolojisi’ bilim dalı paradigmasına dayalı manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verecek Diyanet personelinin mdr eğitimi bağlamında temel ve özel alan yeterliliklerinin kazandırılması son derece önemlidir.

Bu makalenin sınırlılıkları ise üç temel olgu üzerinden şekillenmektedir. Bunlardan birincisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kronolojik olarak tarihsel gelişiminin sınırlandırılmasıdır. Dolayısıyla makaledeki adı geçen hizmetler, kronolojik olarak ağırlıklı din pedagojisi yaklaşımına dayalı 1950-2018 yılları arasında kapsayan 68 yıllık bir süreçle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın ikinci sınırlılığı ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cami-dışı din hizmetleri kapsamında verdiği manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin alan sınırlılığıyla ilgilidir. Dolayısıyla bu makale, Başkanlığın cezaevlerinde verdiği manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleriyle sınırlandırılmıştır. Bu durumda cezaevleri dışındaki hastaneler, huzurevleri, yetiştirme yurtları vb. gibi saha hizmetleri ise makalenin sınırlılıkları dışında tutulmuştur. Üçüncü sınırlılık ise özelde cezaevlerinde verilen bu hizmetin içeriğiyle ilgilidir. Bu bağlamda makale, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren Diyanet personelinin alan uzmanlık eğitimi konusuyla sınırlandırılmıştır.

c. Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin Batı'daki başlama ve uygulama tarihi, diğer alanlardaki hizmet tarihçesi gibi Türkiye'den çok daha eski ve sistematiktir. Dolayısıyla Amerika ve Avrupa'daki cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik üzerine yapılan ciddi bir bilimsel literatür söz konusudur (örnek olarak bkz. Todd & Tipton, 2011; Sundt & Cullen, 2002; Furseth & Aa Kühle, 2011; Lovell & Brown, 2017). Ancak özel olarak 'din psikolojisi' yaklaşımı esas alınarak cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik üzerine Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında ise son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kendisi de bir eski cezaevi vaizi olan İslam teoloğu Işık (2009) tarafından yapılan çalışmalar, bu alandaki hizmetleri din pedagojisi yaklaşımından çıkarıp din psikolojisi bilim dalı paradigmasına yaklaştırmaya dönük yan alan çabaları olarak değerlendirilebilir (bkz. Işık, 2009; 2010; 2013). Türkiye'de şimdiye kadar bu alandaki çalışmaların daha çok 'din pedagojisi' yaklaşımı temel alınarak yapıldığı da dikkati çekmektedir (bkz. Işık & Demir, 2012; Özdemir, 2012; Çınar, 2016).

Cezaevlerinde verilen bir hizmet türü olarak manevi danışmanlık ve rehberliği; 'tutuklu ve hükümlü olarak cezaevinde bulunan veya cezaevinden çıkan erkek, kadın ve çocukların hem cezaevinde buldukları süreçte hem de cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştıkları fiziksel, bilişsel, duygusal ve toplumsal sorunlarla başa çıkmalarında holistik bir yaklaşımla hayatını anlaması, anlamlandırması ve kendisi hakkında kararlar almasına yardımcı olmaktır' şeklinde tanımlamak mümkündür (Işık, 2016: 223).

Cezaevi manevi danışmanları, bire bir danışmanlık aktivitelerinin yanı sıra örneğin; vaaz ve sohbet gibi toplu ritüeller ile dolaylı teselli veya öğüt verme gibi çeşitli dinsel ritüeller ve pratikler üzerinden dinin terapötik etkisini sağlayabilirler. Çünkü danışmanlık formatındaki birebir görüşmede çok dikkatli olmak gerekmektedir. Suçlu psikolojisi gereği çoğu zaman iletişim bariyerleriyle karşılaşılabilir. Suçluların psikolojik durumları sebebiyle ortaya koydukları inatçı tavır ve ümitsizlikten dolayı sergiledikleri katı tutum veya daha iyi karşılanabilmek için gösterdikleri sahte pişmanlıklar, manevi danışmanın ayrıca dikkat etmesi gereken durumlardır. Bu şartlar altında manevi danışman için özellikle erkek suçluların katılımını, sahte tutum ve davranışlarını yine de sıcak, sevecen, anlayışlı ve ümit dolu bir Tanrı sevgisiyle birleştirmek oldukça güç bir görevdir (Ağılkaya-Şahin, 2017: 414; ayrıca bkz. Bryan, 2011: 59-62; Colley, 2011: 63-66; Delap, 2011: 67-70; Hughes, 2011: 70-76).

Dünyadaki cezaevi manevi danışmanlığı hizmetlerine bakıldığında, örneğin; Birleşik Krallık'taki cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik tarihi incelendiğinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini yürütenlere alan aktörü isimlendirmesi için "minister" ve "chaplain" kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. 2006 yılına kadar "minister", Anglikan kilisesi dışındaki din görevlilerini; "chaplain" ise Anglikan kilisesi üyelerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu tarihten itibaren cezaevlerinde resmî olarak görev yapması uygun görülen tüm alan aktörleri için "chaplain" terimi kullanılmaya başlanmıştır (Işık, 2009: 50-54). Modern kullanımıyla "chaplain" ordu, okul, hastane, üniversite, emniyet ve hapisane gibi resmî kurumlarda din hizmetleri ve manevi rehberlik çalışmalarını yapan alan aktörünü betimlemektedir.

Bir alan aktörü olarak "chaplain" kavramının kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte süreç içerisinde dinsel bir içeriğe bürünerek maddi-manevi yardıma ihtiyacı olan bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesi anlamında kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir (Işık, 2009: 47-48). Görev alanıyla ilgili olması bakımından "chaplain" isimlendirmesindeki vurgu, dinsel ve manevi destek yoluyla hedef kitleye hizmet götüren görevlidir. Kurumsal olarak gerçekleştirilen bu hizmeti üstlenen birim de "hapisane manevi danışmanlık servisi / prison chaplaincy service" örneğinde olduğu gibi "chaplaincy" olarak isimlendirilmiştir. Dolayısıyla ceza sistemindeki "chaplain" olarak görevlendirilen alan aktörü, dinsel

desteğin yanı sıra manevi rehberlik hizmetinde dinleme ve empati kurma yoluyla hedef kitlenin ruhsal gelişimini de hedeflemektedir (Işık, 2016: 219).

Öte yandan Avrupa uygulamaları örneğinde Hollanda'ya bakıldığında ise cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik görevlilerinin varlığı, suçlular için yasal bir hak ve cezaevi yönetimi için yasal bir zorunluluktur. Hollanda Anayasası'na göre, suçluların inancını kişisel veya toplu olarak başkalarıyla yaşama hakları vardır. 1990'lı yıllarda Hollanda cezaevlerinde bağımsız manevi bakım görevlileriyle başlayan İslami manevi bakım ve rehberlik hizmetleri, 2007 yılında Müslümanlar ve Hollanda hükümeti arasında köprü görevi gören devlet kurumlarındaki Müslümanları Temsil Kurulu'nun (CMO) resmi olarak tanınmasıyla birlikte Müslüman manevi danışmanları, Hollanda Güvenlik ve Adalet Bakanlığı'na bağlı birer resmi devlet memuru statüsünde atanmış bulunmaktadır. Müslüman manevi danışmanların yanı sıra Katolik, Protestan, Ortodoks, Yahudi, Hümanist (herhangi bir dine bağlı olmayanlar için), Hindu ve Budist manevi danışmanların da birer resmi devlet memuru statüsünde cezaevlerinde hizmet vermekte ve her görevli de kendi inanç grubuna yönelik kurumsal hizmetini sürdürmektedir (ayrıca krş. Rayburn, 1993: 360-375).

Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan birisi toplum içerisinde azınlığı oluşturan grupların cezaevlerinde çoğunluk olduğu ve suç işleme oranının yabancılarda daha fazla olduğudur. Hollanda cezaevlerindeki suçluların % 63'ü yabancılar ve Hollanda kolonisi olan ülkelerin vatandaşlarından oluşmaktadır. Bu da cezaevlerinde verilen çok-kültürlü manevi danışmanlık hizmetleri ihtiyacının yabancı suçlularda daha fazla olduğunu göstermektedir. Hollanda Adalet ve Güvenlik Bakanlığı çatısı altında hizmet veren manevi danışmanlık hizmetleri kurumunun belirlediği kurallar çerçevesinde, her manevi danışmanın cezaevlerinde suçlulara yönelik sunduğu 'kayıt görüşmesi, seyyar görüşme, kişisel görüşme, grup görüşmesi, haftalık ibadet, kriz görüşmesi ve özel gün toplantıları' olmak üzere toplamda yedi temel hizmet çeşidi bulunmaktadır (Akyüz, 2016: 243).

Yukarıda da Birleşik Krallık örneğinde vurgulandığı gibi bu ülkedeki cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetini "cezaevi manevi danışmanı / prison chaplain" olarak adlandırılan görevliler gerçekleştirmektedir. Birleşik Krallık ulusal istatistik verilerine göre 2011 yılında cezaevi servislerinde çalışan altı din ve mezhebe (Hıristiyanlık, Yahudilik, İslam, Hinduizm, Sihizm, Budizm) inanan 357 saha personeli tam gün veya yarım gün esaslı olarak hizmet vermişlerdir. Bunlardan 134'ü Anglikan, 92'si Müslüman, 77'si Katolik, 50'si serbest Kiliseler, 2'si Sih ve 2'si de Hindu'dur. Herhangi bir ücret almadan gönüllülük temeline dayalı olarak hem cezaevi içerisinde hem de dışında servisin amaçları doğrultusunda çalışanlar da (n=7000) vardır (Todd & Tipton, 2011: 9). Bunun yanı sıra 2016 verilerine göre kendilerine manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti götürülen tutuklu-hükümlü sayısı ise toplamda 85.753'dür (Population Bulletin, 2016'dan akt. Işık, 2016: 224).

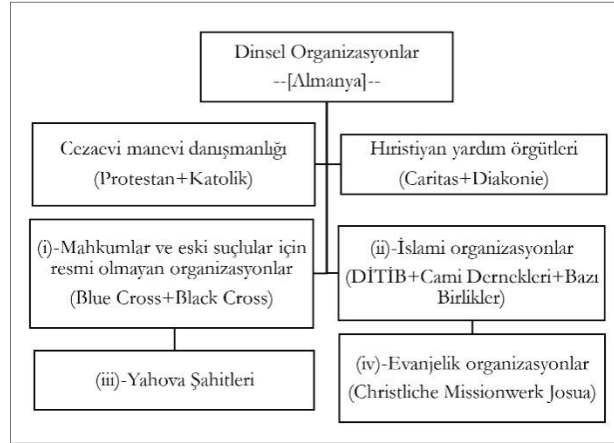
Birleşik Krallık'ta 2013 yılında güncellenen Cezaevi Servisi Yönergesi 51/2011 / Prison Service Instruction- PSI 51/2011 de, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin yasal çerçevesinin nasıl olması gerektiğine dair teorik bilgiler bulunmaktadır. 2013 yılında güncellenen bu yönerge (PSI 51/2011) toplamda 104 sayfadan oluşmaktadır. Cezaevi dinsel ve manevi rehberlik hizmetleri servisinin görev ve sorumluluklarının yanı sıra dünya genelinde 18 adet din ve dini olmayan oluşumların ilke ve esaslarını, araç gereç materyal ve önemli günlerini de konu edinmektedir. Birleşik Krallık cezaevi manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri servisi ülkenin çok kültürlü ve inançlı yapısını da dikkate alarak kapsayıcı bir yaklaşım sergilemiştir. Nitekim "Bahailik, Budizm, Hıristiyanlık, Hıristiyan Bilim, Son Gün Azizleri, Hinduizm, Hümanizm, İslam, Caynizm, Yehova Şahitleri, Yahudilik, Paganizm, Queakers, Rastafaryanizm, Yedinci Gün Adventist Kilisesi, Sihizm, Spiritualizm ve Zoroastranizm" gibi din ve

inanç toplulukları, ceza sistemi tarafından resmî olarak kabul edilmektedir. Bu dinlere ve dini olmayan oluşumlara mensup görevliler, eşit hak ve sorumluluklar çerçevesinde kendi din, mezhep veya görüşlerine kayıtlı bulunan suçlulara, dinsel ve manevi rehberlik hizmetleri verme hakkına sahiptirler (Prison Service Instruction- PSI 51/2011). Bu çerçevede, ülkenin cezaevi servisi, adı geçen hizmete ilişkin oluşturulan PSI 51/2011 resmi belgesinde tüm suçluların dinlerini yaşama hakkına saygı duyulduğuna dikkati çekmektedir (Işık, 2016: 224-225; ayrıca Amerikan cezaevlerinde İslami danışmanlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mamiya, 2016: 259-277).

Konuya Almanya'daki cezaevleri bağlamında bakıldığında ise Alman cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin bazı dinsel organizasyonlar aracılığıyla suçlulara verildiği görülmektedir. Genel olarak cezaevlerindeki dini-manevi danışma ve rehberliğin çeşitli türleri, doğrudan kamu kurumlarında bulunan dinsel organizasyonların farklı şekilleriyle organizasyonel olarak bağlantılıdır. Aşağıdaki şekil, Almanya'daki cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren farklı dini organizasyonlar hakkında bir fikir vermektedir (Jahn, 2016: 280-281; bkz. Şekil-2).

Şekil-2:

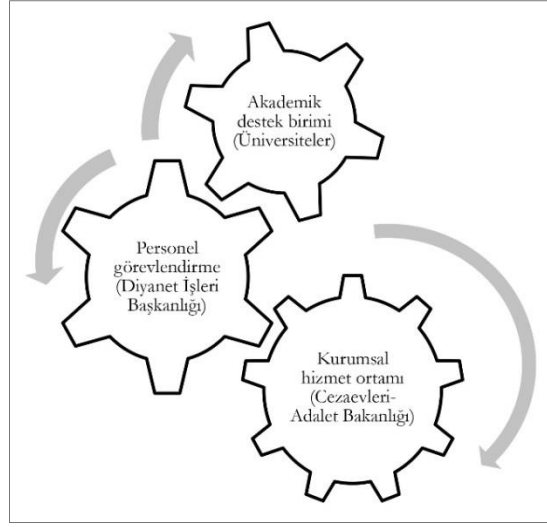
Almanya'daki cezaevlerinde hizmet veren dinsel organizasyonlar
(Almanya örneği; Jahn, 2016)

Öte yandan konuya Türkiye özelinde bakıldığında ise cezaevlerinde bu hizmetin kaliteli biçimde devamını sağlayabilmek için kurumsal bir perspektiften verilmeye başlanan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin üretim ve uygulama aşamalarında profesyonel bir iş bölümü yaklaşımından hareketle kurumsal yardımlaşma mekanizmasının işlerlik kazanması oldukça önem arz etmektedir. Zira Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasındaki işbirliği protokolü (2011) bağlamında hizmet kalitesinin artırılmasına dönük olarak bakılacak olursa hizmeti veren ana aktör kurumun Diyanet İşleri Başkanlığı olduğu görülmektedir. Bu protokole göre hizmete kurumsal mekân/ortam olanağı sağlayan kurumun ise Adalet Bakanlığı olduğu bilinmektedir (bkz. Ek-4). Söz konusu bu kurumsal hizmet iletişim ağı kapsamında, alanda üretilecek hizmet kalitesini arttırmaya dönük kurumsal bilgi üretimini sağlayacak ve bu bilgiyi güncelleyerek hizmeti pratiğe aktaracak olan kurumlara akademik / bilimsel destek verecek olan ise üniversitelerdir (bkz. Şekil-3).

Şekil-3:
Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin aktörleri
(Cezaevleri)

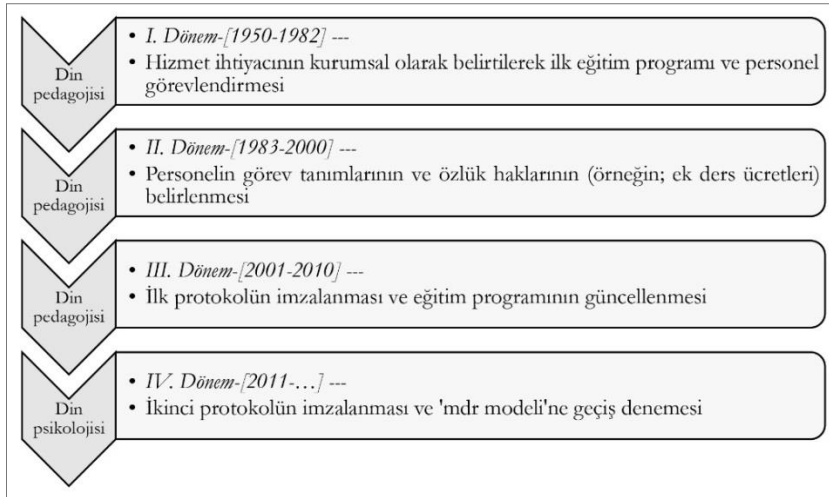

Türkiye'deki cezaevlerinde verilecek manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin “mdr modeline” dayalı olarak yeniden kuramsal çerçevesi oluşturularak her iki paydaş hizmet kurumlarının (DİB ve Adalet Bakanlığı) teşkilat şemasında yeni modele göre yerini almasının zamanı gelmiştir.

d. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Cezaevlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Tarihçesi

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihçesi, 'din pedagojisi' yaklaşımını önceleyerek 1950-1982 yılları arasını kapsayan “I. Dönem-[1950-1982]”, 1983-2000 yılları arasını kapsayan “II. Dönem-[1983-2000]”, 2001-2010 yılları arasını kapsayan “III. Dönem-[2001-2010]” ve 2011 yılından itibaren başlayan “IV. Dönem-[2011-...]” olarak incelenebilir (ayrıca dönemlerin kronolojik sıralaması için bkz. Şekil-4; dönemler arasındaki paradigma değişiminin şematik gösterimi için bkz. Şekil-5).

Şekil-4:
Kurumsal gelişim sürecinin kronolojik gösterimi

[a]- I. Dönem Çalışmaları-[1950-1982]:

Bu dönemde, özellikle 1960'lı yıllardan sonra cezaevine yönelik bakışın değişimiyle birlikte bu alanda verilen hizmet çeşitlerine olan ihtiyacın da belirginleştiği söylenebilir. Hizmet tarihçesinin başından itibaren cezaevlerindeki bu çalışmaları planlayan ve yürüten kurumun Diyanet İşleri Başkanlığı olduğu görülmektedir. Bu dönemde cezaevlerinde bulunan suçlulara yönelik ilk adımlar atılarak 'din pedagojisi' yaklaşımını temel alan eğitim programları hazırlanmaya başlanmıştır. Bu süreç, Adalet Bakanlığı ile DİB arasındaki işbirliğinin başlangıcı da sayılabilir. Bu dönem içerisinde Adalet Bakanlığı, cezaevlerinde manevi destek ihtiyaçlarının önemine vurgu yaparak bu konuda nelerin yapılabileceğine ilişkin DİB'e bilgilendirme isteğinde bulunmuştur. Bu istekle birlikte DİB, taşra teşkilatına bağlı müftülüklerle gönderdiği genelgeyle cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin manevi duygularına seslenebilecek ve onları hayata karşı umutlandırabilecek görevlilerin seçilmesini ve cezaevlerinde görevlendirmesini istemiştir. Bu ilk görevlendirmelerle birlikte cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulara yönelik manevi destek hizmetleri de başlamıştır. Yapılan bu çalışmaların cezaevlerinde bulunan suçlular üzerinde pozitif sonuçlanmasıyla birlikte DİB tarafından 09.02.1974 tarihinde cezaevlerine personel atanmasına başlanmıştır (Kesgin & Erdem, 2018: 74-75).

[b]- II. Dönem Çalışmaları-[1983-2000]:

Bu dönem kapsamında 02.08.1983 tarih ve 6920 sayılı Bakanlar Kurulu kararı önemli bir yer tutmaktadır. Adı geçen bu kararla 'din pedagojisi' yaklaşımını temel alarak cezaevlerinde din dersine girecek olan din görevlilerinin görev sınırları şu şekilde belirlenmiştir: "Din adamı hükümlü ve tutuklulara vaaz etmek, dini eğitim ve telkinde bulunmak, manevi yönden kalkınmaları için çalışmakla görevlidir." Bu hüküm, daha sonra iptal edilen Ceza infaz kurumları ile tevkif evlerinin yönetimine ve cezaların infazına dair tüzüğün 36'ncı maddesine (A) fıkrası olarak eklenmiştir. Aynı tüzüğün 10'uncu maddesinde, kurumların önem ve niteliğine göre bulunması gereken başlıca kurum personeli sayılırken (c) bendinde din adamına da yer verilmiştir.

Yine bu dönem içerisindeki çalışmalarla ilgili olarak 23.8.1983 tarih ve 6991 sayılı Bakanlar Kurulu kararı daha yayımlanmıştır. Adalet Bakanlığı ders ve ek ders ücretlerine ilişkin söz konusu bu kararda ise din kültürü ve ahlak bilgisi dersi okutmakla görevlendirilecek yükseköğretim mezunu Diyanet İşleri Başkanlığı personeline haftada 24 saate kadar ek ders ücreti ödeneceği hükmü yer almıştır. Bunun yanı sıra 14.09.1983 tarih 7114 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla da ilk kez 214 adet cezaevi vaizi kadrosu Diyanet İşleri Başkanlığı emrinde kullanılmak üzere verilmiştir. Söz konusu bu kadroda çalışmaya başlayan cezaevi vaizleri de haftada 6 saat maaş karşılığı görev yapmaya başlamışlardır.

Öte yandan 11.03.1986 tarihinde, Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı yetkilileri ile dönemin Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdür Yardımcısı Hüseyin Turgut arasında kurumsal bir anlaşma yapılmıştır. Bu görüşme sonucunda cezaevi vaizlerinin cezaevlerindeki statüleriyle ilgili ortak bazı esaslar tespit edilmiştir. Tespit edilen bu esaslar ise '(a) Cezaevi vaizlerine, cezaevi yönetimi tarafından görev yaptığı cezaevinde mahkûm ve tutuklularla bireysel görüşmeler yapmak, görüşme fişlerini doldurmak ve derse hazırlanmak amacıyla bir çalışma odası hazırlanır; (b) Cezaevi vaizlerine, DİB yönetmeliğine göre maaş karşılığı olarak çalışmak zorunda oldukları saatten fazla çalışmalarına karşılık ek ders ücreti ödenir. Ayrıca, personele hizmet içi eğitim çalışmalarında öğretim görevlisi olarak da ücret karşılığında görev verilebilir; (c) Cezaevi vaizleri, Cumhuriyet Savcılığı ve müftünün cezaevi vaiziyle birlikte hazırladıkları eğitim programı çerçevesinde görev yaparlar. Bu program içeriğinde vaaz, konferans, ders ve bireysel görüşmelere yer verilir; (d) Cezaevi vaizleri, cezaevlerinde görev yaparlar. Ancak Cuma günleri müftülükçe programlanan camilerde vaaz ederler. Bunlar haftada 6 saat maaş karşılığı görev yaparlar.

Diğer saatler için ilgili kararnameye göre ek ders ücreti alabilirler. İzinleri, çalıştıkları cezaevi Cumhuriyet Savcılığı'nın olumlu görüşü üzerine müftülükçe verilir' şeklinde belirlenmiştir (Işık & Demir, 2012: 31-33).

Özetle bu dönem Adalet Bakanlığı ve DİB arasında yapılan mutabakatlar dönemidir. Bu süreçte manevi destek hizmetlerine yeni tanımlamaların kazandırılması, cezaevlerinde söz konusu hizmetlerin kapsamını genişletme çabası ön planladır. Manevi destek hizmetleri çerçevesinde daha önceki dönemlerde cezaevlerinde yapılan çalışmalar, sadece din alanını kapsarken, din görevlilerinin görev tanımlamalarına getirilen yeni düzenlemeler sonucunda, çok belirsiz de olsa suçluların 'manevi yönden güçlendirilmesi gerekliliği' şeklinde bir kapsam genişletilmesi yapılmıştır. Bu hizmetleri sunmak için cezaevlerinde görevli personelin çalıştırılmasına ilk kez 1983 yılında başlanmıştır. Bu görevlendirmeyle birlikte cezaevlerindeki tüm hükümlü ve tutuklulara manevi destek hizmetlerinin ulaştırılması amaçlanmıştır (Kesgin & Erdem, 2018: 75).

[c]- III. Dönem Çalışmaları-[2001-2010]:

Bu dönemde ise ilk olarak 30.03.2001 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dinsel ve ahlâkî gelişmelerini sağlamaya yönelik işbirliği protokolü imzalanmıştır (bkz. Ek-4). Sözü edilen bu protokol, ancak 15.05.2001 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Bu protokolle cezaevi vaizinin maaş karşılığı okutmak zorunda olduğu ders saati, haftalık 6 saatten günlük 6 saate çıkarılmış, buna karşın ek ders saati haftada 24 saatten, günde 2 saatle sınırlandırılarak haftada 14 saate kadar düşürülmüştür. Bunun yanı sıra Adalet Bakanlığı'nın 26.09.2002 tarihli onayıyla yürürlüğe giren Adalet Bakanlığı'na bağlı ceza ve tutukevlerinde tutuklu ve hükümlülere verilecek din ve ahlak bilgisi müfredat programı da yine bu dönem çalışmaları arasında yerini almıştır.

Öte yandan gözlem ve sınıflandırma merkezlerinin kuruluş, görev ve çalışmalarına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla 17.06.2005 tarihli çıkarılan yönetmelikte 'din adamı'na da görev verildiği görülmektedir. Bu yönetmeliğe göre gözlem ve sınıflandırma merkezine gelen her hükümlü hakkında, gözlem ve sınıflandırma dosyası tutulmaktadır. Bu dosyada bulunan gözlem ve sınıflandırma formu; 'psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, din görevlisi, doktor, infaz koruma baş memuru ve kurum en üst amiri' tarafından, formun kendilerine ayrılan bölümlerine kişisel düşüncelerinin yazılmasıyla doldurulmaktadır. Aynı yönetmeliğin 29/e maddesine "Ceza infaz kurumlarında din kültürü ve ahlâk öğretimi programı uygulanır, ancak hükümlülerin bu programlara katılması isteğe bağlıdır" hükmü de eklenmiştir.

Yine bu dönemde çocuk hükümlü ve tutukluların eğitim öğretim çalışmaları hakkında 01.01.2006 tarih ve 51 sayılı bir genelge yayımlanmıştır. Adı geçen bu genelgenin "Din Hizmetleri ve Ahlâkî Gelişim" başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır:

“(a) Hükümlü ve tutuklular, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir.

(b) Din ve ahlâk bilgisi dersi, 30.03.2001 tarihinde imzalanan "Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dinî ve ahlâkî gelişmelerini sağlamaya yönelik işbirliği protokolü ve 26.09.2002 tarihli Adalet Bakanlığı'na bağlı ceza ve tutukevlerindeki tutuklu ve hükümlülere verilecek din ve ahlâk bilgisi müfredatı da dikkate alınarak işlenecektir.

(c) Yabancı tutuklu ve hükümlülerin mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesi ve onlarla iletişim kurulması için hükümlü ve tutukluların ziyaret edilmeleri hakkında çıkarılan yönetmeliğin 29. maddesi uyarınca işlem yapılacaktır.”

Bu dönemdeki çalışmalara ilişkin 20.03.2006 tarih ve 10218 sayılı ceza infaz kurumlarının yönetimi ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında bir tüzük çıkarılmıştır. Bu tüzükle ceza infaz kurumlarında görevli din adamlarının görevlerinin yer aldığı tüzük yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni tüzükte ise sadece eğitim programlarının sayıldığı 105. madde içerisinde yer alan ‘din eğitimi’ ismen yer almıştır. Bunun yanı sıra 21.05.2007 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan Adalet Bakanlığı ders ve ek ders ücretlerine ilişkin kararnameyle ceza infaz kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin haftada 24 saat olan ek ders saati, günde 2 saat ile sınırlandırılarak haftada 14 saate düşürülmüştür. Ayrıca 27.07.2007 tarihli genç ve yetişkin hükümlü ve tutukluların eğitim ve iyileştirilme işlemleri ve diğer hükümlere dair 46/1 numaralı Adalet Bakanlığı genelgesiyle de din ve ahlâk bilgisi dersinin işbirliği protokolü ile din ve ahlâk bilgisi eğitim programı dikkate alınarak işleneceği vurgulanmıştır (Işık & Demir, 2012: 33-34).

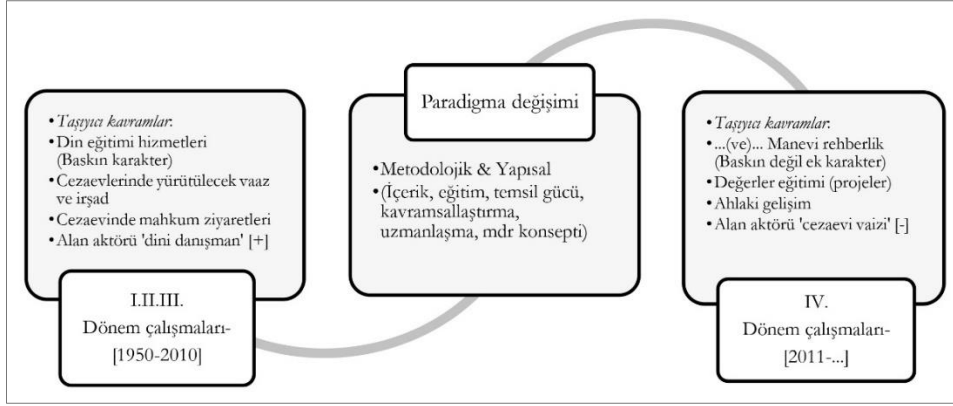
Bu dönemin karakteristik özelliklerine bakıldığında, adı geçen bu sürecin başına kadar cezaevlerinde yapılan çalışmaların, genellikle dinsel içerikli sohbet formatında yürütüldüğü söylenebilir. Din pedagoğu Özdemir’e (2002/2008) göre 2001 yılında cezaevlerindeki manevi danışmanlık hizmeti anlayışında yaşanan değişikliklerle beraber, artık mahkûmların psikolojisini, sosyal durumunu ve manevi yaşamını ele alan çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Bu amaç için bu alanda manevi destek çalışmalarını yürütecek uygulayıcıların sosyoloji ve psikoloji alanında bilgi ve beceriye sahip olmaları koşulu getirilmiştir (Özdemir, 2002: 77; 2008: 46). Bu kapsamda en büyük değişiklik, cezaevlerinde manevi destek hizmetleri kapsamında yürütülen çalışmalardaki eğitim programı değişikliği olmuştur. Dolayısıyla 26.09.2002 tarihindeki bu değişiklikte din ve ahlak bilgisi eğitim programı yeniden oluşturulmuştur. Bu programda genel anlamda manevi desteğin amacı, kapsamı ve kurumda bu desteği sunacak görevliler hakkında ayrıntılı bilgiler verildiği görülmektedir (Kesgin & Erdem, 2018: 75-76). Din pedagoğu Özdemir’e göre her ne kadar cezaevlerindeki mdr modeli, kronolojik olarak bu dönemle başlatılabilecek olsa da, din psikoloğu Koç’a göre (2018) mdr modelinin taşıyıcı kavramları cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine sistematik ve kurumsal olarak uygulanmadığı için bu dönemle başlatılması uygun değildir (ayrıca bkz. Şekil-5).

[d]-IV. Dönem Çalışmaları-[2011-...]:

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 10.02.2011 tarihinde tutuklu ve hükümlülerin dini ve ahlaki gelişimini sağlamaya yönelik yeni bir protokol imzalanarak bu alandaki çalışmalara yeni bir ivme kazandırılmıştır (bkz. Ek-4). İdeal anlamda mdr modelini öngören yapısal bir yaklaşım olmasa da, bu protokolle cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tanımlaması, amaçları ve gerekliliği üzerinde kısmen bir giriş yapılmıştır (Kesgin & Erdem, 2018: 76). Dolayısıyla bu protokolle, baskın değil fakat ek karakter olarak “manevi rehberlik” kuramsal düzeyde vurgulanmıştır. Cezaevlerindeki din hizmetlerinin amaçları, bu kurumlarda görev yapan DİB personelinin görev tanımlaması ve çalışma şartları gibi konularda güncel beklenti ve ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak oldukça önemli gelişmeler sağlanmıştır. Türkiye’deki cezaevlerinde ‘din psikolojisi’ yaklaşımını temel alan manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının temelini bu dönemde atıldığı söylenebilir (bkz. Şekil-5).

Şekil-5:

Kurumsal gelişim sürecinde paradigma değişimi

Bu son dönemde, 13 Şubat 2011 tarih ve 27845 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 2007 yılında yürürlüğe konulan ders ve ek ders ücretlerine ilişkin kararın DİB personelini ilgilendiren maddesinde günde (2), haftada (14)" ifadesi "haftada (24)" şeklinde değiştirilerek maddi olanaklar yeniden düzenlenmiştir (Işık & Demir, 2012: 35).

Son dönem çalışmaları kapsamında en önemli kurumsal gelişme ise DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak 2017 yılında "Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı"nın kurulmasıdır. Bir sonraki gelişme ise cezaevi din hizmetlerinin 2018 yılında bu daireye bağlanmasıdır. Halen adı geçen bu birimde daire başkanı olarak görev yapan B. Demirtaş (2018) tarafından cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihsel sürecini özetleyen bilgi notundaki güncel değerlendirmelere göre;

Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları bağlamında hizmet içi eğitimle ilgili kurumsal gelişmelere bakıldığında, 1982-2001 yılları arasında cezaevlerinde görev alan DİB personeli, bu hizmet alanına ilişkin hiç hizmet içi eğitime alınmamışken ilk kez 2001 tarihinde hizmet içi eğitimler başlatılmıştır. Ceza infaz kurumlarında görev yapan Başkanlık personeline yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim çalışmalarının kronolojik akışı şu şekildedir:

(a) 18-30 Haziran 2001 tarihleri arasında Başkanlık merkezinde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 151 cezaevi vaizi;

(b) 11-15 Aralık 2006 tarihleri arasında Antalya H. Mehmet Gebizli Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 46 cezaevi vaizi;

(c) 16-20 Haziran 2008 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı'nın Ankara Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 36 cezaevi vaizi;

(d) 29 Haziran-31 Temmuz 2009 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı'nın Ankara Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim semineri birer haftalık periyotlar halinde beş hafta devam eden seminere toplam 336 cezaevi vaizi;

(e) 03-21 Aralık 2012 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı'nın Ankara Eğitim Merkezi'ndeki hizmet içi eğitim programına 120 cezaevi vaizi;

(f) 19-21 Kasım 2013 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı'nın Ankara Eğitim Merkezi'ndeki hizmet içi eğitim programına 93 cezaevi vaizi;

(g) 19-24 Haziran 2014 tarihleri arasında Afyon'daki hizmet içi eğitim programına 360 cezaevi vaizi;

(h) 19-22 Kasım 2014 tarihleri arasında Ankara'daki hizmet içi eğitim programına kadın cezaevlerinde görev yapan 76 cezaevi vaizi katılmıştır.

(i) 01-05 Haziran 2015 ile 08-13 Haziran 2015 tarihleri arasında 350 cezaevi vaiziyle iki grup olarak yapılan eğitim seminerleri: Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliğiyle ceza infaz kurumlarında yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde görev yapan bütün cezaevi vaizlerinin katılımıyla gerçekleşen seminerler, Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesinde yapılmıştır. İki grup halinde planlanan seminerin birincisi 01-05 Haziran 2015 tarihleri arasında, ikincisi ise 08-12 Haziran 2015 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Söz konusu eğitim seminerinde, "ceza infaz kurumları din hizmetlerinde temel ilkeler", "beden dili, imaj ve davranış şekilleri", "fetva ve irşadın dili ve sorumluluğu", "manevi destek uygulamalarında tutum ve davranışlar", "hükümlü ve tutuklu psikolojisi", "insan karakterleri ve cezaevi hizmetlerine uygulanışı" gibi derslerin yanı sıra tecrübe paylaşımları ile bölgelere ve ceza infaz kurumu tiplerine göre atölye çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca seminerler süresince oluşturulan iki ayrı çalışma grubu tarafından da "cezaevlerinde uygulanan din dersi programı" ile 2011 yılından bu tarafa yürürlükte olan Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki işbirliği protokolünün revize edilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

(j) 16-20/23-27 Mayıs 2016 tarihleri arasında Afyon'daki hizmet içi eğitim programına 600 cezaevi vaizi;

(k) 18-23 Aralık 2017 tarihleri arasında Ankara'daki hizmet içi eğitim programına daha önce hiç eğitim almamış 98 cezaevi vaizi katılmıştır.

2018 yılındaki istatistiksel verilere göre; 438 kadrolu cezaevi vaizi olmak üzere toplam 630 DİB personeli, cezaevlerinde görev yapmaktadır. Bunlardan 4'ü doktora, 82'si yüksek lisans, 183'ü ihtisas merkezi ve 123'ü ise hafızlık derecesine sahiptir.

Öte yandan 2011 tarihli protokolün yürürlükte olduğu cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ilişkin kaynak çalışması bağlamında, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından 2018 yılına kadar Işık & Demir (2012) tarafından "Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi" ile 2014 yılında "Cezaevlerinde Sıkça Sorulan Sorular" isimli kitap basılarak hizmete sunulmuştur.

Özetle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine yönelik ilk kez 2001 yılında imzalanan protokoldeki kurumsal görev ve sorumlulukları, mdr modeli için -henüz istenilen düzeye ulaşmasa da- bu dönemde (2011) imzalanan protokolde genişletilmiş ve sistemleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 2011 yılındaki son protokolde Başkanlık, tutuklu ve hükümlülerin özelliklerini de dikkate alarak dini ve manevi eğitim için gerekli personeli sağlamak, din hizmetleri, ahlaki gelişim ve rehberlik faaliyetlerini idare etmeyi üstlenmiştir (Baygeldi, 2018: 22).

e. Kurumsal Sınırlılıklar Bağlamında Hizmetlerin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Makalenin bu bölümünde ise mdr hizmeti veren kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kurumsal sınırlılıklarına değinilmiştir. Bu bağlamda güçlü yönleri belirtildikten sonra zayıf yönleri, sınırlılık temelli değerlendirip güçlendirmeye dönük bazı öneriler sunulmuştur. Ancak bundan önce mdr hizmeti alan kurum bağlamında Adalet

Bakanlığı'na bağlı cezaevlerinde şimdiye kadar 'din pedagojisi' yaklaşımı çerçevesinde verilen hizmetlerde karşılaşılan pratik sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Suçluların rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonuna katkı sağlamada önemli bir yere sahip olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, Türkiye'de özellikle 2011 yılından itibaren tam olarak mdr modelinde olmasa da 'din pedagojisi' çerçevesinde daha etkin bir şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. Bununla birlikte cezaevlerinin yapı ve işleyişi, bazı kurum personelinin bu hizmetlere olumsuz bakış açısı, alanında donanımlı yeterli personel çalıştırılmaması, gerekli araç-gereç ve materyal ihtiyacının karşılanamaması gibi nedenlerden dolayı verilen hizmetlerde bazı yapısal problemler yaşanmaktadır. Bu türden kurumsal sorunların acil olarak çözümlenememesinin, ileride sistemleştirilmesi beklenen mdr modelindeki hizmetleri de olumsuz etkileyeceği ön görülebilir. Cezaevlerinde düzenlenen din hizmetlerinin daha etkin bir yapıya kavuşturulması, bu sorunların ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılmasıyla mümkün olacaktır. İslam teolojisi uzmanı Işık (2010) tarafından cezaevlerinde görev yapan cezaevi vaizlerine yönelik yaptığı ampirik bir çalışma (n=336) sonucunda elde edilen veriler ışığında, şimdilik din pedagojisi merkezli -fakat önümüzdeki süreçte kısmen mdr konseptli hizmetler için de dikkate alınabilecek- sorunlar aşağıdaki gibidir:

(1)-Bazı cezaevi yönetimi ve/veya personeli, Diyanet İşleri Başkanlığı personelini ve din hizmetlerini gereksiz gördüğünü açıkça ifade edebilmektedir. Bu düşünce ve tutumun doğal sonucu olarak da kurum içerisinde yapılan düzenlemelerde, din hizmetleri dikkate alınmamakta ve bu hizmetlere ilişkin gerekli duyurular zamanında yapılmamaktadır.

(2)-Bazı cezaevlerinde verilen din hizmetleri saatleri, zamanlama olarak protokolde belirtilenler dikkate alınmaksızın bazı kurum müdürleri tarafından bilinçli biçimde yanlış belirlenmektedir.

(3)-Suçlular, din hizmeti çalışmaları sürecinde başka işlerde görevlendirilmektedir.

(4)-Cezaevine girişte, dış güvenlikten sorumlu personel tarafından formalite uzun tutulmakta ve bu yüzden zamanında göreve başlanılamamaktadır.

(5)-Suçluların dinsel bilgi ve tecrübelerini geliştirip onları manevi yönden yükselterek rehabilitasyon sürecine katkı sağlamak amacıyla gidilen koşullara giriş ve çıkışlarda, infaz koruma memurları tarafından gereğinden fazla bekletme yapılmaktadır.

(6)-Bazı il veya ilçe müftüleri, müftülük personelinden birisinin cezaevlerinde görevlendirilmesine sıcak bakmayabilmektedir.

(7)-Güvenlik gerekçe gösterilerek özel gün ve gecelere yönelik programlar ya da konferanslar iptal edilmekte ya da bu türden programları düzenlemek için gerekli destek sağlanamamaktadır.

(8)-Cinsiyet bağlamında suçlu bayanların güvenlik gerekçesiyle özel dini gün ve gecelere yönelik programlara veya konferanslara katılımı engellenmektedir.

(9)-Cezaevlerinde görev yapan DİB personelinin kurumun problemlerine ilişkin görüş ve önerileri kurum idaresi tarafından dikkate alınmamaktadır.

(10)-Kurumlar arası işbirliği protokolünde açıkça belirtilmesine rağmen bazı il ve ilçelerde ek ders ücretleri zamanında alınamamaktadır.

(11)-Cezaevi yönetimi tarafından kurumun yapı ve işleyişi, güvenlik konuları, suçlu profilleri vb. konularda cezaevi vaizlerine, görevin başlangıç aşamasında gerekli olan uyum eğitimi verilmemektedir.

(12)-Sınıf ortamında yapılması daha sağlıklı olan Kur'an öğretimi ve ilmihal dersleri gibi dersler, mekân sorunu gerekçe gösterilerek koğuşlarda yapılmaktadır.

(13)-DİB personeli tarafından kullanılmak üzere cezaevi vaizi odası oluşturulmamaktadır. Zira cezaevi vaizi, suçlulara sadece koğuş veya sınıf ortamında din eğitimi hizmeti vermemekte, onların kişisel ya da ailevi problemlerinin çözümüne yönelik manevi danışmanlık da yapmaktadır. Söz konusu bu birebir görüşmelerin yapılabilmesi için özel bir odanın bulunması zorunluluğu vardır.

(14)-Bazı cezaevi vaizlerinin, görev yaptıkları cezaevlerinde eğitim teknolojilerinden yararlanması sınırlı düzeyde kalmaktadır.

(15)-Özellikle son yıllarda yapılan cezaevlerinin şehir merkezine oldukça uzak olması nedeniyle ulaşım sıkıntısı yaşanmakta ve bu konuda kurum idaresi veya müftülük tarafından herhangi bir ulaşım yardımı sağlanmamaktadır.

(16)-Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, suçluluk özel durumları dikkate alınarak eğitim materyali hazırlanmamıştır.

Aynı zamanda cezaevi vaizliği pratiği de bulunan İslam teolojisi uzmanı Işık (2010) tarafından cezaevlerinde -şimdilik din pedagojisi merkezli- verilen hizmetlerin kalitesinin artırılmasına yönelik yapılan öneriler ise şu şekildedir:

+ (Öneri-1): Diyanet İşleri Başkanlığı cezaevlerindeki din hizmetlerine gerek personel gerekse materyal bakımından daha yakından ilgi göstermelidir.

+ (Öneri-2): Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı "Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Daire Başkanlığı" veya sadece cezaevlerindeki din hizmetleriyle ilgilenen bir hizmet birimi oluşturulmalıdır.

+ (Öneri-3): Cezaevlerindeki din hizmetlerine hem personel hem de materyal bakımından gereken ilgiyi göstermelerini sağlayabilmek için il ve ilçe müftüleri bilgilendirilmelidir.

+ (Öneri-4): Hizmetin kalitesini artırmak amacıyla "Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri El Kitabı" hazırlanarak ilgili kişi ve kurumlara dağıtımı sağlanmalıdır.

+ (Öneri-5): Cezaevlerinde görev yapmak üzere ek ders karşılığı kadro dışı görevlendirilen personel yerine tam gün görevli cezaevi vaizi sayısı artırılmalıdır.

+ (Öneri-6): Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı eğitim merkezlerinde "Cami Dışı Hizmet Alanları: Ceza İnfaz Kurumları" başlığı altında ders açılmalıdır.

+ (Öneri-7): Cezaevlerinde bulunan suçlu veya koğuş sayısı ile orantılı olarak kurumlarda görev yapan cezaevi vaizi sayısı da artırılmalıdır.

+ (Öneri-8): İhtiyaç duyulan cezaevlerine tam gün görevli bayan cezaevi vaizleri atanmalıdır.

+ (Öneri-9): Cezaevlerinde görev yapan cezaevi vaizlerinin ek ders ücretleri iyileştirilmelidir.

+ (Öneri-10): Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından cezaevlerinde ücretsiz olarak dinsel yayın ve gerekli materyal desteği sağlanmalıdır.

+ (Öneri-11): Cezaevlerinde görev yapan cezaevi vaizlerinin görev yaptıkları illerde, il müftüsünün başkanlığında ayda bir kez bir araya gelmeleri sağlanmalıdır.

+ (Öneri-12): Cezaevlerinde uygulanmak üzere din merkezli programlar geliştirilmelidir.

+ (Öneri-13): Cezaevlerinde görev yapan vaizler her yıl düzenli olarak hizmet içi eğitime alınmalıdır.

+ (Öneri-14): Hizmet içi eğitimin içeriği, hizmet edilen kurum ve kişiler dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

+ (Öneri-15): Hizmet içi eğitim kitapçığı hazırlanarak hizmet içi eğitimden sonra cezaevi vaizlerine verilmelidir.

+ (Öneri-16): Cezaevlerinde ilk kez görev yapacak vaizlere, göreve başlamadan önce cezaevi yönetimi tarafından uyum eğitimi verilmelidir.

+ (Öneri-17): Cezaevlerinde görev yapan cezaevi vaizlerine Adalet Bakanlığı geçici personel kimlik kartı verilmeli ve bu personel, Adalet Bakanlığı personelinin faydalandığı sosyal tesislerden yararlanmalıdır.

+ (Öneri-18): İl ve ilçe müftülükleriyle gerekli görüşmeler ve yazışmalar yapılarak cezaevlerinde görevli vaizlerin kurum dışındaki görevleri hafifletilmelidir.

+ (Öneri-19): Cezaevlerinde görevlendirilecek vaizlerin seçiminde pedagojik formasyonun bulunup bulunmadığı ve sosyal iletişiminin güçlü olup olmadığı dikkate alınmalıdır (Işık, 2010: 250-263).

Öte yandan mdr modelinde hizmet verebilmesi için gerekli alt yapı çalışmalarına devam eden kamu kurumu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki kurumsal güçlü yönleri şu şekilde sıralanabilir:

(a)-Güçlü yönler: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki güçlü yönleri 3 (üç) ayrı alt başlıkta ele alınabilir:

(i)-Kurumun kamu otoritesi olması: Anayasal bir kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı, din alanında Türkiye'ye profesyonel çok-boyutlu din hizmeti üreten kamu otoritesidir. Kurumun bu gücü, süreç içinde ortaya çıkabilecek yol kazalarını ve/veya tıkanma ve kırılmaları orta ve uzun vadede çözme yeteneğini ve dinamizmini doğal olarak kendi içinde saklı tutmaktadır.

(ii)-Hizmet üretiminde ev sahibi olması: Şu anki uygulamaya göre Başkanlık, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verecek personelin görevlendirilmesinde ev sahibi pozisyonundadır. Yani Başkanlık personeli, 2001 protokolünde alan aktörü olarak yer alan 'dini danışman' ile 2011 protokolünde alan aktörü olarak yer alan 'cezaevi vaizi' mesleklerinin yeniden yapılandırılması kapsamında yeni mdr hizmet modelini dikkate alarak hizmetin bazı yapısal ve içeriğine yönelik kurumsal çalışmalarını büyük bir kararlılıkla yapmaya başlamıştır. Söz konusu bu kurumsal pozisyon da Başkanlığın, yine bir süreç olan mdr konsepti içinde hizmet kalitesini arttırmaya dönük personel rejimi standartlarını belirlemede ve uygulamada kurumsal bir serbestlik sağlamaktadır.

(iii)-Kamuoyunun genel anlamda mdr modeline psikolojik hazır oluşu: Son 15 yıldan bu yana Türkiye'de oluşan sosyo-politik ortamın da etkisiyle hizmet alan hedef kitle olarak Türk kamuoyunun bu alandaki aldığı hizmete yönelik pozitif bakışı, Başkanlık tarafından verilecek olan bu hizmete olumlu anlamda ivme kazandırması bakımından önemlidir.

(b)-Zayıf yönler: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki zayıf yönleri de 'sınırlılıklar' bağlamında 9 (dokuz) ayrı alt başlıkta ele alınabilir:

+Sınırlılık-[i]: Teşkilat şemasına ve kurumlar arası işbirliği protokolüne bağlı kurumsal alt yapı yetersizliği: Cezaevlerinde vereceği manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine yönelik Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkez teşkilatındaki Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilgili daire başkanlıkları,

isimlendirme ve görev tanımları açısından sınırlı ve sorunludur. 01.07.2010 tarihinde TBMM'de kabul edilen 6002 sayılı yasayla Türk toplumu açısından son derece önemli görevleri yerine getiren Diyanet İşleri Başkanlığı'nın teşkilat yapısının çağın gerekleri doğrultusunda yeniden güncellenmesi önemli ölçüde sağlanmıştır (bkz. Ek-1). Ancak 2010 yılındaki bu kurumsal düzenlemeye rağmen aradan geçen 8 yıl içerisinde cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin çağın gereklerine uygun biçimde mdr modeline uyarlanarak sunulması konusu, kurumun yeni gündemine giren hizmet alanı olması sebebiyle yukarıda adı geçen genel müdürlük içinde açık biçimde konumlandırılmamıştır.

Öneri-[i]: Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan daire başkanlıkları, dönemin yeni din hizmeti beklentilerine cevap verecek biçimde vakit kaybetmeden yeniden yapılandırılmalıdır. Şu anda aile ve dini rehberlik bürolarının da bağlı olduğu 'Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı' ile cezaevi, huzurevi, hastane, engelliler, madde bağımlıları ve mülteciler gibi sosyal yapı ve dezavantajlı gruplara yönelik din hizmeti üreten 'Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı' teşkilat şemasından kaldırılmalıdır (güncel şema için bkz. Ek-2). Şayet mdr modelinde verilecek olan din hizmetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ulusal hizmet politikasında kalıcı olarak yer alacaksa bunların yerine çağın gereklerine göre adı geçen daire başkanlıklarının hizmetlerini de kapsayıcı biçimde yeni bir paradigmayla ve daha üst bir birleşmeye dayalı olarak 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Genel Müdürlüğü' kurulmalıdır. Adı geçen bu genel müdürlük altında "(i)-Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı; (ii)-Adalet Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı; (iii)-Sosyal Hizmetlerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı; (iv)-Gençlik Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı; (v)-Aile Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı; (vi)-Dezavantajlı Grup Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Daire Başkanlığı" isimli yeni daire başkanlıkları kurulmalıdır (söz konusu yeni yapılanmaya ilişkin din psikoloğu Koç (2018) tarafından önerilen genel müdürlük ve daire başkanlıklarının teşkilat şeması önerisi için bkz. Ek-3).

+Sınırlılık-[ii]: İşbirliği protokollerindeki meslek ve görev tanımının belirgin olmaması: bilindiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında cezaevlerindeki din hizmetlerine ilişkin 2001 ve 2011 yıllarında iki kez işbirliği protokolü imzalanmıştır (bkz. Ek-4). Söz konusu işbirliği protokollerinin içerik analizlerine bakıldığında, her iki protokolün yazım dilinde, taraflardan hizmet veren aktör kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nı ilgilendiren bölümlerin yazımında alanın daraltıcılığına ve sınırlayıcılığına vurgu yapan alan uzmanlığı olarak teknik eksikliklerin ve yanlış kullanımların olduğu görülmektedir. Örneğin; 2001 yılında imzalanan ilk protokolün (B) bendindeki 'Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Yükümlülükleri' başlığı altında yer alan "...kurumlara 'dini danışman' olarak müftülük personeli görevlendirmek" cümlesinde mdr hizmet modelinin alan aktörü kısmen doğru tanımlanırken; 2011 yılında imzalanan ikinci protokolün aynı (B) bendindeki 'Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Yükümlülükleri' başlığı altında yer alan "...kurumlara yeterli sayıda öncelikle tam gün görevli 'cezaevi vaizi'... görevlendirilmesini sağlamak" cümlesindeki mdr hizmet modelinin alan aktörü kısmen yanlış tanımlanmıştır (bkz. Ek-4).

Öneri-[iii]: Yakın bir zamanda (2018) Mesleki Yeterlilik Kurumu ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki ortaklaşa yapılan 'manevi danışman' meslek tanımı çalışmalarının geldiği bu son nokta göz önüne alınarak 2001 ve 2011 yıllarında imzalanan ilgili protokol metinleri hem içerik, hem de dil ve anlatım bakımından yeniden yazılmalıdır. Özellikle hem protokol metnindeki birliği sağlamak, hem de sonraki kurumlar arası yazışmalardaki karmaşıklığı önlemek adına her iki protokol metnindeki 'dini danışman' (2001) ile 'cezaevi vaizi' (2011) ifadeleri yeniden düzenlenerek bunların yerine (a) din

psikolojisinin klinik uygulama alanı olan mdr hizmetleri konseptinde çalışacak alan aktörü için “manevi danışman”; (b) din kültürü ve ahlak bilgisi derslerini vermek için din eğitimi hizmetleri konseptinde çalışacak olan alan aktörü için “cezaevi vaizi” veya “din eğitimi uzmanı” ifadeleri konulmalıdır. Şayet ‘din pedagojisi’ ve ‘din psikolojisi’ yaklaşımlarının her ikisi de bir alan aktöründe birleştirilecekse bu da yine ‘manevi danışman’ olmalıdır. Buna gerekçe olarak da psikoloji formasyonu olmadan danışmanlık hizmetinin verilemeyeceği gerçeği gösterilebilir. Dolayısıyla cezaevlerinde verilecek olan din hizmetlerinin içeriklerine bağlı olarak alan aktörü isimlendirmesi ve meslek tanımları da güncellenmelidir ve/veya birleştirilmelidir.

+Sınırlılık-[iii]: Kurum içi ve kurumlar arası hukuksal altyapı yetersizliği: 17 Haziran 2014 tarih ve 29033 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği’nin Birinci Bölümü’ndeki ‘Tanımlar’ı içeren 3. Maddenin 1. Fıkrasının (f) bendindeki tanımlamaya göre “Din görevlileri: Baş vaiz, uzman vaiz, vaiz, murakıp, Kur'an kursu baş öğreticisi, Kur'an kursu uzman öğreticisi, Kur'an kursu öğreticisi ve cami görevlilerini, ifade eder” yazmaktadır (bkz. Resmi Gazete: 17 Haziran 2014 Salı. Sayı: 29033). Bu örnekten de görüldüğü gibi cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, kurum içindeki diyanet-din hizmetleri envanterine yeni bir meslek tanımı olarak hukuksal zeminde henüz girmemiştir.

Öneri-[iii]: Türkiye’deki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin anayasal açıdan hukuki dayanakları olsa da (bkz. Orallı, L. E. (2006). T.C. 1982 Anayasası; madde: 5, 17) bu mdr hizmet modelinin sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve adalet hizmetlerinde uygulanmasına dönük olarak hukuksal açıdan daha açık bir pozisyona ihtiyaç vardır. Dolayısıyla kanuni yönden herhangi bir engel olmamasına rağmen uygulamaya dönük olarak bu hakların hayata geçirilmesine yönelik mevzuatta çalışma usul ve esasları belirleme noktasında ciddi bir hazırlığın olmadığı görülmektedir. Şu anda Türkiye’de mdr hizmetleri modelindeki ilk pilot uygulamalar, 7 Ocak 2015 tarihinde iki kurum arasında imzalanan protokol kapsamında Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerde başlatılmıştır. Ancak içerik, etkinlik ve sistemli uygulamaya dönük olarak halen birçok hukuksal alt yapı eksiklikleri bu alanda da söz konusudur (Seyyar, 2014: 7). Bu hukuki düzenlemeler bağlamında öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı’ndaki bu alanda görev yapan personelin Başkanlık mevzuatında kadro, statü, unvan vs gibi özlük haklarına dönük konular ivedilikle açığa çıkarılmalıdır. Dolayısıyla ‘manevi danışman’ meslek tanımı çalışmalarının ivedilikle bitirilip ulusal meslekler listesine eklenerek Başkanlık mevzuatındaki yerini de almalıdır. Zira konunun önemi ve hassasiyeti gereği söz konusu bu hizmet türü, belirsiz biçimde uzun süreli yönetsel inisiyatiflere bağlı olarak yapılacak bir hizmet türü değildir.

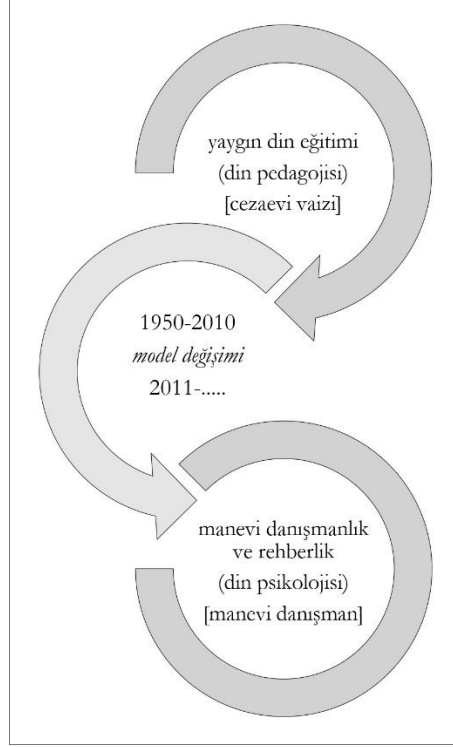
+Sınırlılık-[iv]: Model ve paradigma değişimindeki yavaşlık: Adalet Bakanlığı’na bağlı cezaevlerinde din hizmeti veren bir kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı, sahadaki kurumsal hizmetlerinde 1950’den 2010 yılına kadar daha çok klasik yöntem vaaz ve irşad hizmetine dayanan daha çok ‘din pedagojisi’ merkezli yaygın din eğitimi hizmetleriyle sınırlı kalmıştır.

Öneri-[iv]: Yeni bir hizmet modeli olarak değişen yaşam koşullarına ve ihtiyaçlarına bağlı biçimde Türkiye’de giderek varlığını hissettirmeye başlayan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cami-dışı din hizmeti bağlamında yeni nesil bir hizmet çeşididir. Bu bağlamda Başkanlık, cezaevlerinde verdiği din hizmetlerinin formatında da zaman kaybetmeden model ve paradigma değişikliğine gitmelidir. Bu kapsamda adı geçen hizmet çeşidinde iki tür personel kadrosu oluşturulabilir veya her iki kadronun hizmeti bir alan aktöründe toplanabilir. Şayet ayrılacaksa bunlardan birincisi, ‘cezaevi vaizi’ kadrosudur. Adı geçen bu kadro, Başkanlığın 1950 yılından bu yana ‘din pedagojisi’ tabanlı vermiş olduğu yaygın din eğitimini devam ettirebilir. İkincisi ise ‘manevi danışman’

kadrosudur. Adı geçen bu kadroyla da ‘din psikolojisi’ tabanlı manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarını suçluların psiko-spiritüel içerikli rehabilitasyonuna yardımcı olacak din hizmeti verilebilir (yapısal model değişimi için bkz. Şekil-6). Alternatif olarak her iki kadronun hizmeti bir alan aktöründe toplanacak ise bu alan aktörü ‘manevi danışman’ olmalıdır.

Şekil-6:

Din hizmeti türünde model değişimi

+Sınırlılık-[v]: Personelin alan uzmanlığı eğitimi ve destekleyici eğitim materyali eksikliği: Türkiye’de alana özgü profesyonel bir perspektiften alan uzmanlığı yaklaşımıyla ilk kez cezaevlerinde ‘din pedagojisi’ formatından mdr tasarımına geçişi vurgulayan böyle bir projenin gerçekleştirilmeye çalışılması sebebiyle ‘manevi danışman’ alan uzmanlığı eğitiminin süresi, içeriği ve niteliği konusundaki belirsizlikler devam etmektedir. Yine alana ilişkin hizmet içi eğitim programları kapsamında sahada çalışacak personelin kullanımına sunulacak sertifika programı ile alanı tanıtan rehber kitaplar ve kaynak eksikliği de giderilmemiştir.

Öneri-[v]: Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik eğitim programı, eğitim içerikleri açısından alana ilişkin tezli veya tezsiz yüksek lisans programlarına uyumlu olabilecek ya da entegre edilebilecek sertifika programları şeklinde düzenlenmelidir. Geliştirilecek eğitim programlarındaki ders yükleri ve kredi saatleri, -teknik açıdan- adalet hizmetlerinde geçerli bir sertifikasyona uygun düşecek şekilde ayarlanmalıdır. Örneğin; ulusal sertifika standartlarına uygun biçimde en az 450 saat olmalıdır. Gereken kredi saatleri, örgün ve/veya uzaktan eğitim programının dışında araştırma-inceleme aktiviteleriyle de zenginleştirilebilir. Cezaevlerinde manevi danışman eğitimlerinde süpervizyon uygulamalarına mutlaka yer verilmelidir. Ayrıca alanda çalışacak personel için çeşitli düzeylerde basılacak el kitaplarının yanı sıra manevi danışmanlık ve rehberlik sözlüğü hazırlanabilir.

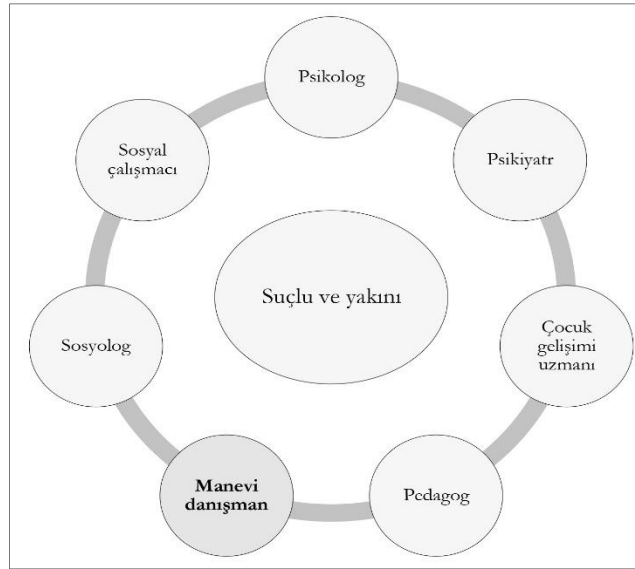
+Sınırlılık-[vi]: Psiko-sosyal yardım servisi içinde ‘manevi danışman’ alan uzmanının bulunmaması: Ceza infaz kurumlarının yönetimi ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkındaki tüzüğe göre (2006)

cezaevlerinde şu anda psiko-sosyal hizmet veren alan aktörlerine bakıldığında, psiko-sosyal yardım servisinde ‘psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve çocuk gelişimi uzmanı varsa psikiyatr ve pedagog’ gibi uzmanların çalıştığı görülmektedir (Işık & Demir, 2012: 14; www.cte.adalet.gov.tr, 2018; http://kocaelif1.adalet.gov.tr, 2018). Söz konusu güncel hizmet alan aktörlerine bakıldığında ‘manevi danışman’ın bu hizmet zincirinde yer almadığı görülmektedir.

+Öneri-[vi]: En kısa zamanda bitirilecek olan ‘manevi danışman’ meslek tanımı çalışmalarının ardından konuyla ilgili yapılacak olan kurumlar arası resmi yazışmalar kapsamında yukarıda yer verilen cezaevlerindeki psiko-sosyal servis ekibine, söz konusu adalet hizmetlerinin uluslararası standartlara ulaştırılabilmesi için suçlulara mdr hizmetlerini verecek olan ‘manevi danışman’ meslek uzmanı da eklenmelidir (şematik gösterim için ayrıca bkz. Şekil-7).

Şekil-7:

Türk adalet hizmetleri sistemindeki psiko-sosyal hizmet ekibi
-(önerilen)-

+Sınırlılık-[vii]: Psikolojik şiddetin / mobbing önlenmesine yönelik kurumsal düzenlemelerin yoksunluğu: Dünyadaki uygulama örneklerinden hareketle Adalet Bakanlığı'na bağlı cezaevlerinde çalışacak olan manevi danışmanların, özelde psiko-sosyal yardım servis uzmanları (psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, psikiyatr, pedagog), genelde ise adalet hizmetleri ana kademe ve yardımcı personeli tarafından zaman zaman psikolojik şiddetle karşılaşma riskleri ortaya çıkabilmektedir. Hizmet türünün yeni olması sebebiyle bu durum, kısa süreçte başarılacak bir konu olmayıp kurumsal kültürde oluşan ana akım paradigmalara pozitif değişimine bağlı zamana yayılarak çözülebilecek bir konudur.

Öneri-[viii]: Adalet bakanlığı ile konuya ilişkin kurumlar arası koordinasyon canlı tutulmalıdır. Bu psikolojik şiddeti önleme pratiklerinin yönetimi ve gerekli önlemlerin alınması birinci derecede Adalet Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda Adalet Bakanlığı tarafından, daha önceden var olan psiko-sosyal hizmet personeline, adalet hizmetleri sistemine eklenecek olan yeni bir hizmet birimi olarak manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilgili “farkındalık” seminerleri verilmelidir. Bu türden uygulamalar da yine olası mobbing pratiklerini minimize edip hizmetin kısa sürede kurum kültürü içinde yer almasına katkı sağlayabilir. Öte yandan Bakanlık, bu alanda çalışacak Diyanet personelinin kadro durumunun teknik özelliklerini, en düşük ‘uzman’ düzeyinde tutmalıdır. Yine buna paralel olarak

cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik merkezlerinin kurumsal temsil gücünü arttırmaya dönük fiziksel şartlar mutlaka iyileştirilmelidir. Örneğin; mutlaka cezaevlerindeki her mdr merkezinin kendine ait bir çalışma ofisi bulunmalıdır. Yapılacak olan kadro düzenlemesine bağlı olarak manevi danışmanın özlük hakları, cezaevlerinde çalışan psiko-sosyal yardım servis çalışanlarından kesinlikle daha aşağıda olmamalıdır.

+Sınırlılık-[viii]: Kurum gücünü kullanarak mdr hizmetinin algı yönetimi yetersizliği: Türkiye’de literatüre ve pratik uygulamaya yeni giren bu mdr konsepti saha hizmetinin, Türk kamuoyuna Başkanlık tarafından tanıtımı konusunda bir eylem planının olmayışı, alanın algılanması bağlamında zaman zaman konjektürel bazı riskler ortaya çıkarabilir.

+Öneri-[viii]: Kamuoyu oluşturmak ve farkındalığın artırılmasını sağlamak amacıyla bir eylem planı hazırlanmalıdır. Ayrıca cezaevlerinde verilen manevi danışmanlık hizmetlerini suçlulara tanıtmak amacıyla el broşürleri basılmalı ve suçlunun cezaevine giriş işlemleri sırasında suçlu ve yakınına bu broşürler verilmelidir.

+Sınırlılık-[ix]: Manevi danışmanlık ve rehberlik alan uzmanı personeli olarak ‘manevi danışman’ın psikolojik rehabilitasyonu konusundaki eksiklikler: Cezaevi ortamında çalışan manevi danışmanın, mdr hizmeti üreten bir aktör olarak ‘bireysel iyi olma, yaşam memnuniyeti, motivasyon düzeyi’ gibi bileşenlerden oluşan toplam ruh sağlığı kalitesinin kontrol altında tutulması ve belirli periyotlarda psikolojik sağaltımın yapılmasının gerekliliği literatürde bilinen bir durumdur. Dolayısıyla zaman içerisinde ‘mesleki tükenmişlik/occupational burnout’ olgusuyla (Lovell & Brown, 2017: 713-728) karşı karşıya gelebilecek olan bu personel için konuyu çözecek bir yol haritası henüz yoktur.

Öneri-[ix]: Başkanlık, cezaevlerinde çalışacak manevi danışmanlar için belirli periyotlarla ‘umre ve hac’ ziyaretleri gibi kurum içi görevlendirmeyi önceleyen rehabilitasyon amaçlı pozitif ayrımcılığı temel alan kutsal toprak deneyimi sağlamalıdır. Ayrıca alan uzmanlığı eğitiminin bir parçası olarak manevi danışmanın kendi kendine psikolojik rahatlama sağlayabilme yeterliliği kazandırılmasına dönük –mesleki yeterlilikten ayrı olarak- kişisel gelişim eğitimleri verilmelidir (bu konuda DİB personeline yönelik geliştirilen uygulamalı bir model örneği için bkz. Koç, 2013: 149-183).

f. ‘Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik’ Üzerine Bir Eğitim Programı Önerisi: “Koç – Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı - [KOC-MDR]”

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cezaevlerinde çalışan personelinin hizmet verebilmesi için öncelikli olarak gerek duyduğu bilgi ve beceriler, vaizlik tecrübesi ve aldığı din bilimleri alanlarındaki eğitimleridir. Adı geçen hizmetin tarihçesine bakıldığında, söz konusu personel bu bilgilerle suçluların sorun ve problemlerini dinlemenin yanında şimdiye kadar (2018) ana akım ‘din pedagojisi’ yaklaşımını esas alarak onların kişisel gelişimine katkı sunmaya çalışmıştır. Daha iyi bir hedefe ulaşabilmek için personeller hizmet içi eğitim seminerleriyle desteklenmektedir. Cezaevlerinde verilen din hizmetlerinde görev alan personel için hizmet içi seminerler, 1982-2001 yılları arasında hiç yapılmamıştır. 2001 sonrası düzenlenen seminerlerde teorik bilgilerin yanı sıra Türkiye’de cezaevi gerçekliğinin sayısal, niteliksel ve tarihsel boyutlarına dair bilgilendirme yapılarak bütünsel bir bakış verilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak personellerin dikkat etmesi gerekenler ve öneriler de personel eğitiminin bir parçasıdır (DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017: 69’dan akt. Baygeldi, 2018: 23).

Alanla ilgili DİB personeli, gerek din bilimi uzmanlığı, gerekse de hizmet içi eğitim seminerleriyle sentezledikleri birikimlerini Kur’an-ı Kerim ve din dersi, koğu ziyareti, bireysel görüşmeler, dini ve millî gün ve gecelerde düzenlenen programlar, bilgi yarışmaları organizasyonları ve konferanslarda suçluları

rehabilite etme amacıyla ortaya koymaktadırlar. Ayrıca DİB, her yıl ihtiyaç duyulan yeni personel alımı veya materyal eksikliğiyle yakından ilgilenmektedir. Örneğin; ‘Cezaevlerinde Sıkça Sorulan Sorular’ kitabı, 2014 yılında basılmıştır. Yine Ankara’da 2014 yılında kadın cezaevleri için 76 bayan personel görevlendirmesi yapılmıştır (DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015: 120’den akt. Baygeldi, 2018: 23).

Türkiye’de 2015 yılı istatistik verilerine göre yaklaşık olarak 170 bin tutuklu bulunmaktadır. Hükümlülerin çoğunun genç nüfus olduğu kayıtlara geçmiştir. Ayrıca birçoğunun daha önceden hiçbir dinsel değerle tanışmadığı belirtilmiştir. DİB personeli, suçluların cezaevinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetiyle kaliteli vakit geçirmesini sağlamaya, ‘vicdan, ölüm ötesi sorumluluk, kul ve kamu hakkı ile tövbe etme’ gibi konularda bilinç kazandırmaya çalışmaktadır. Bu amaçla ‘ders, konser, Kur’an ziyafeti, özel gün ve gecelere dair program, seminer, sohbet, yarışma, ziyaret ve konferanslar’ yapılmaktadır (DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016: 75’den akt. Baygeldi, 2018: 23). Böylece cezaevinde bulunan suçluların topluma kazandırılması beklenmiştir. Ayrıca bu ve benzeri etkinlikler sayesinde cezaevlerinin doğası gereği izole olmuş ve potansiyel suçu tekrar işleyecek bir mekân olma olasılığı düşürülebilir. Söz konusu dini ve manevi etkinliklere katılmış, motive olmuş, rehabilite ve ıslah edilmiş suçlular, cezaevi sonrasında toplumsal rol ve kanunlara duyarlı vatandaşlar olabilirler (Baygeldi, 2018: 22-23). Ancak bu hedefe ulaşabilmek için cezaevlerinde verilen din hizmetlerinin din eğitimi önceleyen ‘din pedagojisi’ eksenli yapısından rehabilitasyonu önceleyen ‘din psikolojisi’ eksenli bir yapıya geçişin gerekli olduğu bilinmelidir.

Makalenin bu bölümünde ise Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde çalışacak personelin mdr formasyonunu güçlendirmek amacıyla alan eğitimi için bir sertifika programı önerilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, alana duyulan hizmet ihtiyacına göre yapılacak yeni hukuksal ve kurumsal düzenlemelerle ortaya çıkacak istihdam koşullarına ve alanlarına bağlı olarak ilahiyat fakültesi lisans mezunlarının üniversitelere bağlı araştırma ve uygulama merkezlerinden alabilecekleri sertifikalı eğitimlerde kullanılması amacıyla paket bir sertifika eğitim programı önerilmektedir. 2010-2015 yılları arasında toplamda 5 (beş) yıllık sistematik bir çalışmanın ürünü olarak cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri özelinde din psikoloğu Koç (2015) tarafından geliştirilen bu uygulamalı sertifika programının, alan dışı ve içinde üretilen ve geliştirilecek diğer benzer program ve yaklaşımlardan ayırt edilebilmesi için araştırmacının kendi soyadıyla nitelendirilerek aynı zamanda literatüre sokulması da hedeflenmiştir.

f.a. Metodolojik ve Psiko-Pedagojik Temelli Teorik Arka Planı

Din psikoloğu Koç (2015) tarafından geliştirilen “Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı-[KOC-MDR]” isimli bu eğitim programı önerisi, aynı pedagojik ve psikometrik altyapı içeriğine sahip olduğu için -“Hastanelerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı-[KOH-MDR]” isimli bir diğer sertifika eğitim programı (Koç, 2016: 321-371) önerisiyle birlikte- aşağıdaki metodolojik ve teorik aşamalardan geçerek hazırlanmıştır:

I. Aşama: Literatür taraması: Programın oluşturulmasında metodolojik olarak ilk aşamada ‘literatür taraması’ yapılmıştır. Konuyla ilgili -ulaşılabilirdiği kadarıyla- yerli ve yabancı literatür taranarak, özellikle Batı’daki ilgili web sitelerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik eğitimi veren kuruluşların eğitim programları ve arka planı analiz edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla eğitim programının oluşturulmasında, metodolojik olarak uzun yıllardan bu yana bu alanda sertifika eğitimi veren “Clinical Pastoral Education (CPE) certification program; Association for Professional Chaplains (APC)” gibi kuruluşlarının

yaklaşımlarından da yararlanılarak ana taslak ortaya konulmuştur (<https://www.acpe.edu>; <https://www.pastoralcounseling.org/career/prison-chaplain>, 2015).

II. Aşama: Felsefi arka planı: Psiko-pedagojik olarak temelde bir davranış kazandırma mühendisliği olan eğitim; ekonomik, politik, toplumsal sistemlerin bir alt sistemi konumundadır. Bu alt sistemin görevini etkinlikle yapabilmesi, bağlı olduğu üst sistemlerin felsefelerini dikkate almasına bağlıdır. Eğitim programlarının amaçlarını belirlerken dikkate alınan birey, toplum ve konu alanı varsayımları daha çok felsefi niteliktedir. Bunun nedeni toplumun yetiştirmek istediği bireyde bulunması gereken özellikleri kazandırmak için eğitimi merkeze almasıdır. Bu bağlamda da bazı eğitim felsefesi akımlarından yararlanarak programların tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Dolayısıyla modüler öğretim, bir program geliştirme yaklaşımı olarak ele alındığında, bazı felsefe akımlarına dayanması kaçınılmazdır. Özellikle öğrenci merkezli öğrenmeye ağırlık veren pragmatist felsefenin eğitime yansımaları olan ilerlemecilik akımının ilkelerinin, modüler öğretimde dikkate alındığını söylemek yanlış olmaz (Özkan, 2005: 117).

Modüler eğitim, katılımcıyı merkeze alarak onun ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda öğretimi yönlendirmeye çalışır. Eğitime rehberlik ve davranış mühendisliği rollerini yükleyerek, demokratik bir öğrenme ortamının oluşmasına yardım eder. Böyle bir öğrenme ortamında katılımcı kendi öğrenme hızına göre ilerleyerek tam ya da etkili olarak öğrenebilmektedir. Katılımcı eğitim süreci boyunca değerlendirilmekte, değerlendirme sürekli ve gerçek ortamından seçilmiş olgular ya da problemlerin çözümüyle yapılmaktadır (Özkan, 2005: 118). Burada verilen bu psiko-pedagojik temelli teorik arka plan, önerilen bu programın felsefi temellerinin oluşturulmasında aktif biçimde kullanılmıştır.

III. Aşama: Modüler sisteme göre basamaklandırma çalışması: Modern eğitim sistemlerinde giderek popüler bir konuma yükselen modüler sistem, katılımcı/öğrenci merkezli olup bireyselleştirilmiş bir öğrenme ve öğretme yaklaşımıdır. Belirli içerikteki modüllerden oluşan eğitim programlarında modüllerin bölümleri, belirli bir sıra takip eder. Programın kendi iç bütünlüğü kapsamında her modül, özel veya temel alan yeterliliğine yönelik bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlar. Öte yandan meslek değiştirmek ya da düzey yükseltmek isteyenler ile ilgi ve isteğine göre beceri kazanmak isteyen katılımcılara önemli fırsatlar sunar.

Ayrıca modüler sistemde; (a) eğitim ortamında bulunan bilgi kaynaklarıyla sınırlı kalınmaz ve gerçek yaşama ilişkin güncel ve yoğun bilgi akışı sağlanır; (b) bireysel öğretime olanak sağlar; (c) katılımcının öğrenme ortamı dışında konu ile ilgili bireysel olarak sahip olduğu deneyim ve bilgileri eğitim ortamına da taşıyabilmesini kolaylaştırır; (d) katılımcılar, eğitim programına farklı zamanlarda girip çıkabilir; (e) farklı programlar arasında geçiş yapma olanağı vardır; (f) bir mesleğin bir kısmını teşkil eden bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünü olarak fonksiyonelleşebilir.

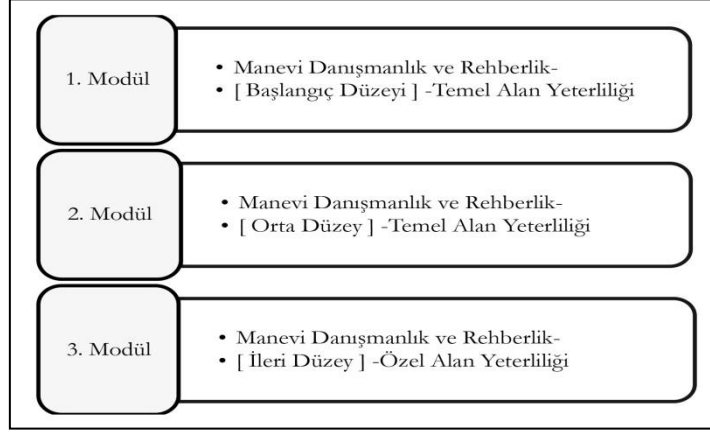
Koç (2015) tarafından cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik sertifika programının modülleri geliştirilirken her modüldeki eğitsel işlemler; birbiriyle ilişkili, birbirini takip eden ve birbirinin ön koşulu olacak ve her bir modülün sonunda yeterlilik kazandıracak şekilde gruplandırılarak düzenlenmiştir. Cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri için 3 (üç) modülü içeren sertifikalı bir eğitim programı tasarlanmıştır. Bu yaklaşıma göre '1. Modül: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-[Başlangıç Düzey]- Temel Alan Yeterliliği; 2. Modül: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-[Orta Düzey]- Temel Alan Yeterliliği; 3. Modül: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-[İleri Düzey]- Özel Alan Yeterliliği' şeklinde üç farklı düzeyde üç temel modüle sahip olan bu program, katılımcıların öncelikle 'manevi danışmanlık ve rehberlik' temel alan yeterliliklerini ve daha sonra da son aşama olarak 'cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik' ile ilgili özel alan yeterlilik düzeylerini yükseltmeyi

amaçlamaktadır. Modüler sisteme dayalı olarak geliştirilen toplamda 450 saatlik bu eğitim programı, aynı zamanda katılımcıların manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki yeterlilik düzeylerine de vurgu yapmaktadır (şematik gösterim için ayrıca bkz. Şekil-8).

Şekil-8:

Cezaevlerinde MDR için sertifika programı aşamaları

IV. Aşama: Amaç ve hedef belirleme: Sertifika ve diploma programlarını genelde farklı bir alanda yeteneklerini geliştirmek veya yeni bir alanda kariyer yapmak isteyenler tercih etmektedir. Dolayısıyla geliştirilen bu sertifika programı, kendi meslekleriyle ilgili ek eğitim isteyen profesyonellerden yeni mezun üniversite öğrencilerine kadar pek çok katılımcı için ideal bir eğitim tasarımına sahiptir. İçerik olarak teorik kazanımın yanı sıra pratiğe ve uygulamaya yönelik olarak düzenlenen bu sertifika programı, katılımcıyı iş hayatında kullanabileceği güncel ve değerli bilgilerle donatmayı amaçlamaktadır.

Öte yandan bu alanda uygulanmak üzere geliştirilen bu sertifika programı, modüler eğitim sistemine göre düzenlenmiştir. Çünkü modüler programlama kendi içinde bir bütün olan parçaların birleşmesiyle daha büyük bir bütünün meydana geldiği bir yaklaşımı temel almaktadır. Buna göre bu sertifika programının psiko-pedagojik özellikleri şu şekilde sıralanabilir: (a) Katılımcının ulaşacağı öğrenme hedeflerini davranışsal olarak gösterir; (b) hedeflere ulaşabilmek amacıyla gerekli ana ve ara etkinlikler içerir; (c) ölçme-değerlendirme mekanizmasıyla hedeflere ne derece ulaşıldığını kontrol etme olanağı verir; (d) kendi içinde bütünlüğü olan bir eğitim programıdır (ayrıca krş. Alkan, 1989: 15–16; Özkan, 2005: 119).

f.b. Kronolojik Gelişimsel Arka Planı

I. Aşama: 2014 yılının ilk çeyreğinde birinci taslak çalışması yapılırken, bu eğitim programının öncelikle manevi danışmanlık ve rehberlik alanına ilişkin genel bir formasyon kazandırması amaçlanmıştır. Daha sonra aynı yılın son çeyreğinde, sözü edilen bu taslak çalışmaya temel alan yeterliliğinin yanında kurumsal yaklaşımı esas alan cezaevi temasını da içeren özel alan yeterliliği de eklenmiştir.

II. Aşama: 2016 yılının ortalarından itibaren söz konusu eğitim programı önerisi üzerinde teorik ve literal çalışmalar derinleştirilmiştir. Bu bağlamda ilk aşamadaki sözü edilen bu yaklaşım detaylandırılarak bu aşamada, aynı zamanda temel ve özel alan gelişimsel düzeylerini de temel alan 3 modüllü bir sertifikasyon düzeyine yükseltilmiştir. İsimlendirme çalışmalarının da yapıldığı bu aşamada, “Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı-[KOC-MDR]” ismiyle ve

kısaltmasıyla yeniden tema ve konu içerikleri de düzenlenerek uygulamalı bir sertifika eğitim programı formatına sokulmuştur.

III. Aşama: 2018 yılından sonra kuramsal olarak Türk bilim literatüründe, uygulamalı olarak ise diyanet-din hizmetlerinde yerini alması beklenen bu eğitim programına ilişkin yapılacak olan bilimsel eleştiriler ile Diyanet İşleri Başkanlığı veya üniversitelere bağlı araştırma merkezleri tarafından uygulamaya konulması durumunda ortaya çıkabilecek teorik ve pratik değerlendirmeler çerçevesinde ileri tarihlerde üzerinde –gerekli görülmesi durumunda- bazı düzenlemeler yapılması öngörülmektedir.

f.c. Eğitsel Konuların Modül Tabanlı Tema Analizleri

Modüler programlama sistemlerinde alan yeterliliğine uygun öğretim materyallerinin geliştirilmesi son derece önemlidir. Genelde bireysel öğrenmeye yönelik olan öğrenme modüllerinin her biri belirli beceri ve/veya bilgiyi kapsar ve ‘(i) giriş, (ii) davranışsal amaçlar, (iii) gerekli-araç-gereç, donanım, (iv) açıklamalar, şekiller, öğrenim etkinlikleri, (v) amaçların gerçekleştirilme düzeyini ölçmeye yardım edecek ölçme araçları ve (vi) değerlendirme’ gibi bölümlerden oluşur.

Bir modülde hedeflenen sonuçlara ulaşabilmek için bu adı geçen bölümlerde eksiklik olursa ortaya konulan materyalin modüler eğitimin özelliklerine göre hazırlanmış olduğunu söylemek zordur. Dolayısıyla modüler eğitimin nitelikleri şu şekilde özetlenebilir: (a) Modüler eğitim bireyin ilgi, istek ve yeteneklerini dikkate alır; (b) eğitim uygulamalarına farklı bir anlayış kazandırır; (c) modüler öğretim, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarında uygulanabilir; (d) farklı zaman ve değişik durumlarda yapılan öğrenimi bir derece ya da diplomayla değerlendirmede etkin bir şekilde kullanılabilir. Ayrıca modüler sistemler, özellikle meslek uzmanlaşması süreçlerinde ‘iş gücü eğitimini hızlandırma, iş başında eğitim ve kendi kendine eğitim imkânı verme, sistemi yaygınlaştırma, iş-istihdam arası ilişkileri güçlendirme, kalite ve standart yükseltme gibi’ etkin işlevlere de sahiptirler (Alkan, 1989: 16-17; Alkan & Teker, 1992: 49; Özkan, 2005: 120-121).

Profesyonel çalışma hayatında ortaya çıkan alan yeterliliği sorununu aşabilmenin en kolay ve pratik yollarından biri de, -yukarıda vurgulandığı gibi- temel alan ve/veya özel alan yeterliliğine ilişkin sertifika programı eğitimleri vermektir. İşte böyle bir ihtiyacı karşılamayı amaçlayan ‘Koç–Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı-[KOC-MDR]’ kapsamındaki eğitim modüllerini içeren ‘hedef/amaç’ merkezli eğitsel konuların modül tabanlı tema analiz içerikleri şöyledir:

Tema: a - [1. Modül] Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-

[Başlangıç Düzeyi]- Temel Alan Yeterliliği = 25 Konu

Hedefler:

(a) Katılımcılara, manevi danışmanlık ve rehberlik alanının teknik terimlerini açıklayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(b) Katılımcılara, alandaki temel yaklaşımları ve teorileri kavrayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(c) Katılımcılara, alanın diğer yakın alanlarla karşılıklı ilişkilerini ve sınırlarını belirleyebilecek yeterliliği kazandırmak.

Tema: b - [2. Modül] Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-

[Orta Düzey]- Temel Alan Yeterliliği= 27 Konu

Hedefler:

(a) Katılımcılara, manevi danışmanlık ve rehberlik alanının teolojik ve psikolojik alt yapısını anlayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(b) Katılımcılara, alanın ilişkili olduğu terapötik yaklaşımları kavrayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(c) Katılımcılara, alanın alt uygulama alanlarının yatay ve dikey biçimde içerik ve sınırlarını belirleyebilecek yeterliliği kazandırmak.

Tema: c - [3. Modül] Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-

[İleri Düzey] -Özel Alan Yeterliliği= 25 Konu

Hedefler:

(a) Katılımcılara, cezaevlerinde yürütülen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin teorik alt yapısını açıklayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(b) Katılımcılara, cezaevinin kurumsal hizmet anlayışını kavrayabilecek yeterliliği kazandırmak.

(c) Katılımcılara, suçluların manevi anlamda daha etkili düşünme, davranma ve hissetmeyi öğrenmelerine yardımcı olma ve cezaevi ortamında ortaya çıkan durumsal baskılara karşı suçlulara manevi destek verebilecek yeterliliği kazandırmak.

(iv) Katılımcılara, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında teorik bilgi ediniminin yanı sıra pratik becerileri elde edecek yeterliliği kazandırmak.

Genel amaç: Bu sertifika programıyla cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin teorik ve uygulamalı biçimde modüler sisteme dayalı olarak katılımcılara aktarılması ve söz konusu hizmet alanında çalışacak nitelikli ve donanımlı manevi danışmanların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu KOC-MDR sertifika programını alacak katılımcıların temel ve özel alan yeterliliği kazanımları bağlamındaki ‘hedefler’ doğrultusunda eğitsel konuların modül tabanlı tema içeriklerinin oluşturulmasında, bir sertifika eğitim modeli olarak literatürde yer alan “modüler sistem” yaklaşımlarından yararlanılmıştır (bkz. Yutsvichene, 1989; De Bruijn, 1995: 83-100).

SONUÇ

Suçlular, yaşadıkları süreç bakımından yoğun bir duygusal değişim yaşamaktadırlar. Şöyle ki cezaevi ortamı güvensizlik, ümitsizlik, yardımsız kalma, utanma, aşağılık hissi gibi olumsuz psikolojik etkilere oldukça açık bir yapıya sahiptir. Bu etkilerin yanı sıra özellikle uzun süreli tutukluluk sonrasında dışarı çıktığında ekstra problemlerle de karşılaşabilmektedir. Bunlardan birincisi, sağlam bir aile desteğinin bulunmaması, kopan aile ve akraba bağlarının yeniden tamir edilememesidir. İkincisi, korku ve kaygının bir sonucu olarak toplumun cezaevinden çıkanlara negatif bakış açısı sergileyerek dışlayıcı bir tutum içerisine girmesi sonucunda başta yakın çevre olmak üzere topluma adapte olamama endişesidir. Üçüncüsü ise ev ve iş bulma sorunu ile yaşamı devam ettirmek için ekonomik yeterliliğe sahip olamamaktır. Gerek cinsiyet gerekse yaş grupları dikkate alındığında, sözü edilen bu yaşamsal problemlerin daha çeşitli ve yoğun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla suçu ve yeniden suç işlemeyi azaltma ve önleme çalışmalarında suçlu, mağdur ve bunların aileleriyle tüm topluma gereken desteğin verilmesi gerekmektedir.

Cezaevlerindeki rehabilitasyon çalışmalarında hedeflenen başarıya ulaşabilmek için holistik bir yaklaşım sergilenmeli ve desteğin merkezine de hedef kitlenin iç dünyasına etki ederek duygu-düşünce ve davranış değişikliğini hedefleyen manevi danışmanlık ve rehberlik konulmalıdır. Çünkü Krumboltz’un da

söylediği gibi “hiçbir rehabilitasyon süreci, dinin manevi desteği olmaksızın başarılı olamaz” (Sundt ve ark., 1998: 63’den akt. Işık, 2016: 216). Ancak bu sebeple suçlu, varlığını anlamlandırıp ahlaki açıdan iyi bir birey olma noktasında sağlam ve güçlü bir vicdana sahip olabilir. Aksi halde manevi yapıyı güçlü kılan aşkın varlıkla kurulan dikey ilişkiden koparılan ve sadece maddi yönü dikkate alınan bir suçlu birey profili, cezaevi çıkışında tekrardan yanlış yapacak arzularının esiri olabilir. Dolayısıyla suçlunun cezaevinde bulunduğu süreçte kurum şartlarına adaptasyonu, rehabilitasyonu ve dışarı çıkış sonrasında topluma yeniden katılımıyla ilgili çalışmalarda aşkın varlıkla bağ kurmasına ve/veya kurulan bağın güçlendirilmesine yardımcı olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri son derece önemli bir yere sahiptir (Işık, 2016: 215-216).

Alan uzmanlığının derinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gerek özel eğitim kurumlarında gerekse üniversitelere bağlı araştırma ve uygulama merkezlerinde sertifika programlarının giderek yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Şu anki var olan eğitim paradigmasına göre belli bir alanda sertifika almak, o alanda bilgi sahibi olduğunu gösteren nesnel pedago-psikometrik parametrelerden biridir. Bu türden eğitim programları, belli bir konuda uzmanlaşmayı sağlayan, iş hayatı açısından -eğitim alınacak alanın özelliğine göre- yüksek lisans programlarına alternatif olarak değerlendirilmesi gereken ve/veya üniversite eğitiminden sonra ihtiyaç hissedecek bireylerin katılabileceği programlardır.

Türkiye’de 2001 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasındaki işbirliği protokolüyle başlayan süreçten bugüne, ‘din psikolojisi’ yaklaşımı temel alınarak cezaevlerinde çalışacak manevi danışmanların temel ve özel alan eğitimleri yapısal bir sorun olarak ortadadır. Dolayısıyla manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarındaki bilimsel yetkinlik bağlamında “reel öncelikler” yaklaşımına uygun düşecek biçimde alanda çalışacak profesyonellerin eğitimi sertifikasyon sistemine dayalı olarak zaman kaybetmeden başlatılmalıdır. Bu olgusal gerçeklikten hareketle belki daha sonraki süreçte “ideal düzeye” ulaşabilmek için kurumsal bir yetiştirme programı/politikası geliştirilebilir. Dolayısıyla cezaevlerinde çalışacak manevi danışmanlar, ilk aşamada sertifikalandırılmalıdır. Orta ve uzun vadede ise ideal düzeye yükselmek için bu türden sertifika programlarının yanı sıra alanda istihdam edilecek personelin din psikolojisi veya manevi danışmanlık tezli/tezsiz lisansüstü programlarından birini bitirmesi sağlanabilir. Bu türden bir metodolojik yolun izlenmesi, cezaevlerindeki olası mobbing pratiklerini minimize etmesi bakımından da pratik bir değere sahiptir.

Bu makalede, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi verilerek kurumda bu alandaki danışmanlık hizmetlerinin sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Daha sonra sözü edilen bu hizmetlerin kalitesini arttırabilmek amacıyla alanda çalışacak manevi danışmanların temel alan ve özel alan yeterliliklerini arttırmaya dönük bir sertifika programı önerilmiştir. Sözü edilen bu program, Türkiye’de cezaevlerinde uygulanacak olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini verecek olan manevi danışmanların yeterlilik düzeylerinin sağlanmasında ortak bir çerçeve kullanılması yönüyle de önem taşımaktadır.

Bir sertifika programı olarak manevi danışmanların temel ve özel alan yeterliliklerini kazandırmayı amaçlayan “Koç-Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı-[KOC-MDR]”nın güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin şunlar söylenebilir:

+ Güçlü yönleri:

(a) Bu eğitim programı önerisinde, İslam teolojisi, din psikolojisi, klinik psikoloji ve suç/lu psikolojisi literatüründeki teorik bilgiler ile cezaevi ortamındaki var olan deneyime dayalı kurumsal

pratikler bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Adalet Bakanlığı ile sonuncusunu 2011 yılında yapmış olduğu protokol kapsamında ortaya konulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini verecek olan manevi danışmanların asgari yeterliliklerini güçlendirecek bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.

(b) Modüler sisteme dayalı olarak geliştirilen bu eğitim programındaki 1. ve 2. modüller, temel alan yeterliliğini kazandırmayı amaçladığı için hastane ve huzurevi gibi diğer kurumlarda hizmet verecek manevi danışmanların yeterliliklerinin kazandırılmasında da kullanılabilir bir özelliğe sahiptir.

+ Zayıf yönleri:

(a) Bu eğitim programı önerisinin daha önceden kurumsal düzeyde uygulanamamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

(b) Katılımcı geri bildirimlerinin alınıp söz konusu bu eğitim programının –pratik uygulamadan kaynaklanan aksamaların- revize edilememiş olması da bir diğer eksiklik olarak yorumlanabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gerek akademik gerekse hizmet birimi olarak iç ve dış paydaşlarla birlikte alana ilişkin sürdürülebilir bir kurumsal gelişimin sağlanabilmesi için bazı teorik ve pratik gereklilikler söz konusudur. Cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki kurumsal sınırlılıklar bağlamında sahadaki hizmet kalitesini arttırabilmek amacıyla şu önerilerde bulunulabilir:

•Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik eğitimi tarihinin ve henüz uzmanı olmayan bu süreçte (2018), cezaevlerinde çalışacak olan manevi danışmanlar, önerilen bu sertifika programını veya ulusal standartlara uygun geliştirilecek benzer sertifika programlarını (minimum 450 saatlik) bitirerek mutlaka temel ve özel alan yeterliliklerini sağlamalıdır. Bu sertifika eğitimi, üniversitelere bağlı alana özgü kurulan araştırma merkezlerinde (örneğin Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi) açılacak sertifika programlarından alınabilir. Dolayısıyla 450 saatin altındaki sertifika programlarına ilgi gösterilmemelidir.

•Alandaki çalışmalarda ideal düzeye erişebilmek için zamana ihtiyaç olduğu açıktır. Dolayısıyla ideal düzeydeki temel ve özel alan yeterliliğini sağlayabilmek amacıyla orta ve uzun vadede üniversitelerde ‘Manevi Danışmanlık ve Rehberlik’ alanında tezli ve/veya tezsiz yüksek lisans ve doktora programları mutlaka açılmalıdır.

•Diyanet İşleri Başkanlığı, özel hizmet alanı bağlamında özelde “cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik” konusunda (i) rehber kitap – (hizmete özel); (ii) giriş kitabı (genel); (iii) uygulama örnekleri – (hizmete özel)’ gibi üç farklı format içerikli kitaplar yazdırabilir. Her üç kitap da tek yazarlı değil, çok yazarlı olmalıdır. Başkanlık yayınları arasından bu türden çıkacak olan kitaplar, özelde kurum kültürüne farkındalık temelinde katkı sağlayacağı gibi çağın gereklerine göre kurumsal dönüşümün sağlanması noktasında Türk kamuoyundaki Diyanet algısına da pozitif katkılar sağlayacaktır.

•Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerinde verdiği din hizmetleri, din pedagojisini temel alan yaygın din eğitim formatından din psikolojisini temel alan manevi danışmanlık ve rehberlik modeline geçmelidir. Söz konusu bu model değişimini izlemek ve planlamak için alan uzmanlarından oluşan akademik/bilimsel bir komisyon kurulmalıdır. Bu komisyon, cezaevlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki –uygulanması gereken- pilot uygulama sürecinde 3 ayda bir; uygulamanın kurumsallaşmasından sonra ise yılda 1 kez toplanıp, manevi danışmanlardan gelen geri bildirimleri değerlendirerek raporlaştırmalıdır. Söz konusu bu raporlar, hem kurumsal hafıza hem de sonraki çalışmalar için oluşturulacak yol haritasının biçimlenmesinde kullanılmalıdır. Yine bu çalışmalar

kapsamında Adalet Bakanlığı'nda manevi danışman olarak görevlendiren DİB personeli, uygulama kurumsallaşınca kadar her 6 ayda bir 15 gün hizmet içi eğitime alınmalı ve alan pratikleri kritik edilerek sahadaki uygulamaların güçlü ve zayıf yönleri tekrardan gözden geçirilmelidir.

• DİB-Merkez teşkilatında, din pedagojisi temeline dayalı cezaevi din hizmetlerinin geri-bildirimi için toplandığı data-bank gibi yeni bir yaklaşım olarak cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik modeline geçildiğinde, sözü edilen bu hizmetlerin haftalık veri akışının olduğu bir veri-tabanı kurulmalıdır. Oluşacak bu veri bankası, Adalet Bakanlığı ile senkronize bir bilgi paylaşımını ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Söz konusu bu türden bir uygulama, hem süreci kısaltacaktır, hem de süreçteki hizmete ilişkin hata payını düşürecektir.

• Türkiye'deki yüksek din eğitiminde lisans düzeyinde yeni bir paradigma olarak mutlaka bölümlenme esasına dayalı bir lisans eğitimine ve dolayısıyla diploma sistemine geçilmelidir. Buna göre “(a)-Din Hizmetleri Bölümü—[DİB'e personel yetiştirme amaçlı], {şu anki aktif olarak yürürlükteki İlahiyat lisans programı revize edilerek uygulanabilir}; (b)-Din Eğitimi ve Öğretimi Bölümü—[MEB'e öğretmen yetiştirme amaçlı], {şu anda yürürlükten kaldırılan DİKAB bölümü revize edilerek uygulanabilir}; (c)-Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü—[DİB, MEB, SB, ASPB, AB, MSB gibi bakanlıklara bağlı olarak manevi sosyal hizmet konseptinde yürütülen aile ve dini rehberlik büroları, yetiştirme yurtları, hastaneler, cezaevleri, huzurevleri ve ordu gibi hizmet birimlerinde çalışacak manevi danışman yetiştirmek amaçlı] olmak üzere üç bölüme ayrılabilir. Böyle bir branşlaşmayla lisans düzeyinde verilen teoloji eğitiminin ön-lisans programı kapsamında 1. ve 2. sınıfı ortak derslerden, 3. ve 4. sınıfı ise bölüm temeline dayalı derslerden oluşturulabilir (Sözü edilen bölümlenme önerisi için ayrıntılı bilgi ve model önerisi için bkz. Koç, 2018: 347-398).

• Hukuk fakülteleri ile Adalet meslek yüksekokullarına mutlaka seçmeli ‘Manevi Danışmanlık ve Rehberlik’ dersi konulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağılkaya-Şahin, A. Z. (2017). *Manevi bakım ve danışmanlık: Almanya örneği*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları.
- Akyüz, Ö. F. (2016). Hollanda devlet kurumlarında (cezaevi ve hastane) İslami manevi bakım hizmetleri uygulaması ve cami imamlığından farkı. [içinde] A. Ayten & M. Koç & N. Tınaz. (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-II*. (ss. 237-251). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Alkan, C. & Teker, N. (1992). *Programlı öğretim: Değişik teknolojiler ve Türkiye'deki uygulama*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Alkan, C. (1989). Modüler programlama ve Türkiye'de uygulaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 13-22.
- Association for Professional Chaplains (APC). <https://www.pastoralcounseling.org/career/prison-chaplain>. (erişim: Ocak 2015).
- Baygeldi, M. R. (2018). *Türkiye'de modern sorunlara dini bir çözüm olarak manevi danışmanlık uygulaması: Mevcut durum ve öneriler*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı / SETA.
- Bryan, T. (2011). HTM Wandsworth. [içinde] M. Threlfall-Holmes & M. Newitt. (ed.), *Being a chaplain*. (ss. 59-62). London: SPCK Press.

- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (2006). www.cte.adalet.gov.tr. (erişim: Şubat 2018).
- Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri. (2009-2016). <http://tuik.gov.tr>. (erişim: Eylül 2017).
- Clinebell, H. (1999). *Basic types of pastoral care & counseling: Resources for the ministry of healing and growth*. London: SCM Press.
- Clinical Pastoral Education (CPE) certification program. <https://www.acpe.edu>. (erişim: Mayıs 2015).
- Colley, D. (2011). HTM Wakefield. [çinde] M. Threlfall-Holmes & M. Newitt. (ed.), *Being a chaplain*. (ss. 63-66). London: SPCK Press.
- Çınar, F. (2016). Ceza infaz kurumlarında din eğitimi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (29), 131-149.
- De Bruijn, E. (1995). Modular vocational education and training in Scotland and the Netherlands: Between specificity and coherence. *Comparative Education*, 31 (1), 83-100.
- Delap, D. (2011). HTM Low Newton. [çinde] M. Threlfall-Holmes & M. Newitt. (ed.), *Being a chaplain*. (ss. 67-70). London: SPCK Press.
- Demirtaş, B. (2018). *Cezâevlerinde manevi destek hizmetleri bilgi notu*. (Yayınlanmamış Not). Ankara: Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı. (erişim: Ağustos 2018).
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Din Hizmetleri Faaliyet Raporu 2014*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2016). *Din Hizmetleri Faaliyet Raporu 2015*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2017). *Din Hizmetleri Faaliyet Raporu 2016*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Furseth, I. & Aa Kühle, L. M. (2011). Prison chaplaincy from a Scandinavian perspective. *Archives de sciences sociales des religions*, 153, 123-141.
- Hughes, C. (2011). HTMs Acklington and Castington. [çinde] M. Threlfall-Holmes & M. Newitt. (ed.), *Being a chaplain*. (ss. 70-76). London: SPCK Press.
- Işık, H. & Demir, A. (2012). *Cezâ infaz kurumları din hizmetleri rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Işık, H. (2009). *Cezâevlerinde din*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- Işık, H. (2010). Ceza infaz kurumlarında din hizmetleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / Journal of International Social Research*, 3 (12), 250-263.
- Işık, H. (2013). Ceza infaz kurumları din hizmetleri, manevi rehberlik ve Kur'an öğretiminin etkin bir yapıya kavuşturulması. [çinde] *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu-II* (30 Mart-01 Nisan 2012). (ss. 269-288). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Işık, H. (2016). Ceza infaz kurumu bağlamında manevi rehberliğin teorik temelleri: İngiltere ve Türkiye'deki uygulamaların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. [çinde] A. Ayten & M. Koç & N. Tınaz. (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-II*. (ss. 215-236). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Jahn, S. J. (2016). Types of religious-spiritual counseling and care in German prisons. [çinde] A. Ayten & M. Koç & N. Tınaz & M. A. Doğan. (ed.), *Religious-Spiritual Counselling & Care*. (ss. 279-292). İstanbul: Center for Values Education (DEM) Press.

- Karan, C. (2013). Cezaevlerindeki din hizmetleri ve mahkûmlarla iletişim dili: Nevşehir E Tipi Kapalı Cezaevi Örneği. *Diyanet İlmî Dergi*, 49 (1), 107-122.
- Karslı, N. (2018). Kültürlerarası manevi bakım uygulamaları bağlamında Müslüman bireylere yönelik manevi bakım önerileri. [çinde] H. Onat. (ed.), *IV. Uluslararası Din Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı*. (ss. 109-130). Elazığ: Asos Yayınevi.
- Kesgin, B. & Erdem, M. (2018). Türkiye’de manevi destek hizmetlerinin kurumsallaşması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 69-92.
- Kocaeli 1 Nolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu. *kocaeli1.adalet.gov.tr*. (erişim: Ağustos 2018).
- Koç, M. (2013). Modern bir imkân olarak ‘Din Hizmetlerinde Kişisel Gelişim’ yaklaşımı: Diyanet İşleri Başkanlığı personeli üzerine uygulamalı bir model önerisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (26), 149-183.
- Koç, M. (2016). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hastanelerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (2009-2015): Sınırlılıklar ve bir eğitim programı önerisi. [çinde] A. Ayten & M. Koç & N. Tınaz. (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-I*. (ss. 321-371). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Koç, M. (2018). Yüksek din öğretiminde yeni bir paradigma olarak bölümlenme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' önerisi. [çinde] Z. Şeyma Altın. (ed.), *Yüksek din eğitimi*. (ss. 347-398). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Lazzari, C. (2009). *Spiritual counseling in medicine: Theories and techniques of counseling during stressful life events, serious illnesses, and palliative care*. New York: iUniverse Press.
- Lovell, B. & Brown, R. (2017). Burnout in UK prison officers: The role of personality. *The Prison Journal*, 97 (6), 713-728.
- Mamiya, L. H. (2016). Islam in prison and the crisis of mass incarceration in the United States. [çinde] A. Ayten & M. Koç & N. Tınaz & M. A. Doğan. (ed.), *Religious-Spiritual Counselling & Care*. (ss. 259-277). İstanbul: Center for Values Education (DEM) Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (çev. O. Akınhay & D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merrington, B. (2012). *Pastoral care: A Practical guide*. Great Britain: Kevin Mayhew Ltd.
- Orallı, L. E. (2006). *T.C. 1982 Anayasası*. İstanbul: Platin Yayınları.
- Özdemir, S. (2008). Cezaevlerinde verilen din eğitiminin yeterliliği üzerine bir araştırma: Isparta-Burdur Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 23-49.
- Özdemir, Ş. (2002). Türkiye’de cezaevlerinde din eğitimi uygulamasının geçirdiği aşamalar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2 (3), 65-78.
- Özdemir, Ş. (2012). Cezaevlerinde din eğitimi ve dini danışmanlık. [çinde] N. Altaş & M. Köylü. (ed.), *Dini danışmanlık ve din hizmetleri*. (ss. 304-339). Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Özkan, H. H. (2005). Öğrenme öğretme modelleri açısından modüler öğretim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 117-128.
- Prison Service Instruction-PSI 51/2011. *www.justice.gov.uk*. (erişim: Ocak 2018).
- Rayburn, C. A. (1993). Prison. [çinde] R. J. Wicks & R. D. Parsons & D. Capps. (ed.), *Clinical handbook of pastoral counseling-1*. (ss. 360-375). New York: Paulist Press.
- Resmi Gazete: 17 Haziran 2014 Salı. Sayı: 29033.
- Seyyar, A. (2014). *Dünyada ve Türkiye’de manevî bakım hukuku*. <http://www.manevibakim.com>. (erişim: Mart 2016).

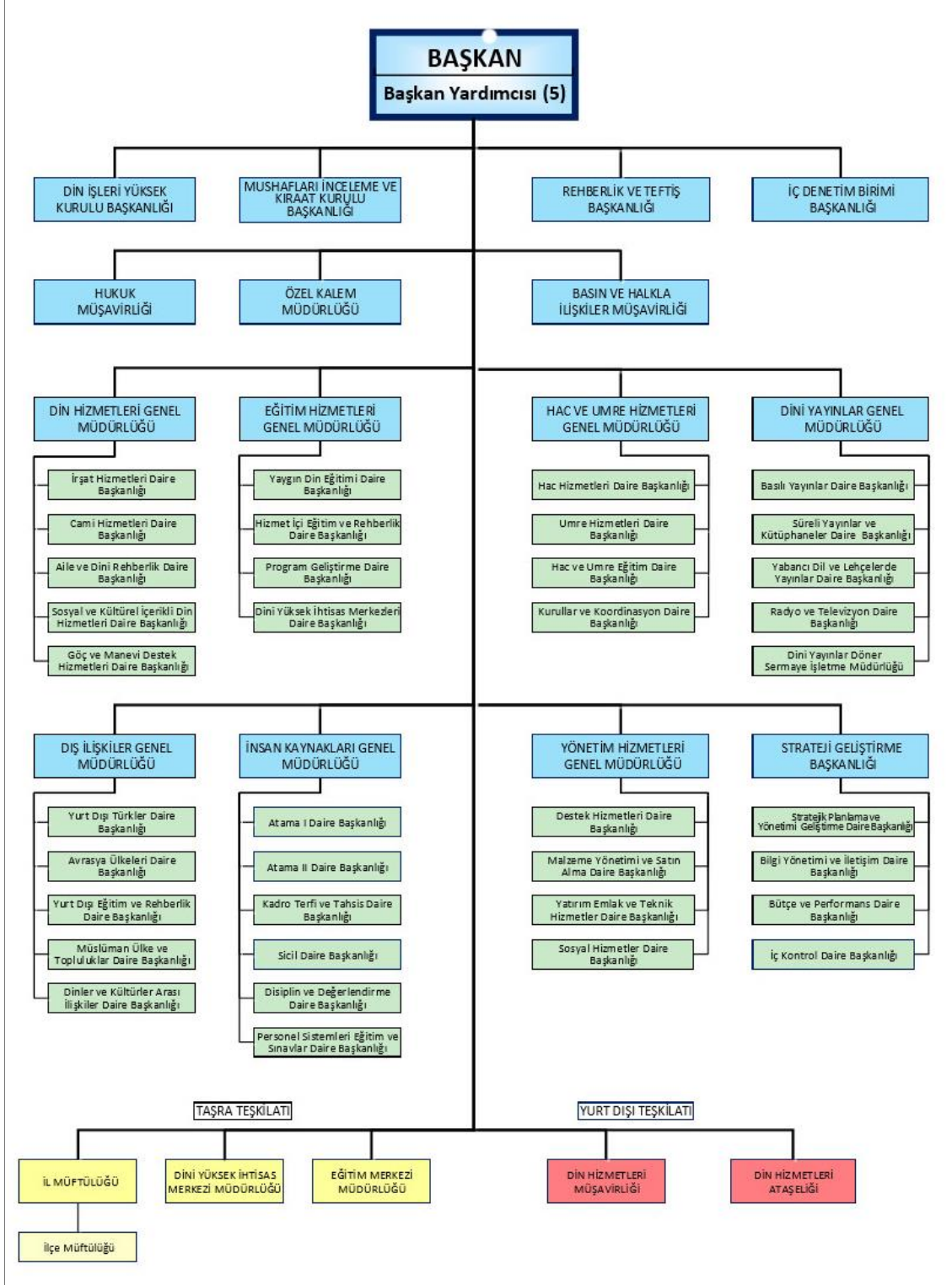
- Sundt, J. L. & Cullen, F. T. (2002). The correctional ideology of prison chaplains: A national survey. *Journal of Criminal Justice*, 30 (5), 369-385.
- Sundt, J. L. ve ark. (1998). The tenacity of the rehabilitative ideal revisited: Have attitudes toward offender treatment changed? *Criminal Justice and Behavior*, 25 (4), 426-442.
- Todd, A. & Tipton, L. (2011). *The role and contribution of a multi-faith prison chaplaincy to the contemporary prison service*. (Project Report). Cardiff: Cardiff Centre for Chaplaincy Studies.
- TÜİK verileri. <http://tuik.gov.tr>. (erişim: Haziran 2018).
- Yutsvavichene, P. A. (1989). *Theory and practice of modular training*. Kaunas: Shviesa Press.

E k l e r

Ek-1:

Diyabet İşleri Başkanlığı teşkilat şeması

(2018)

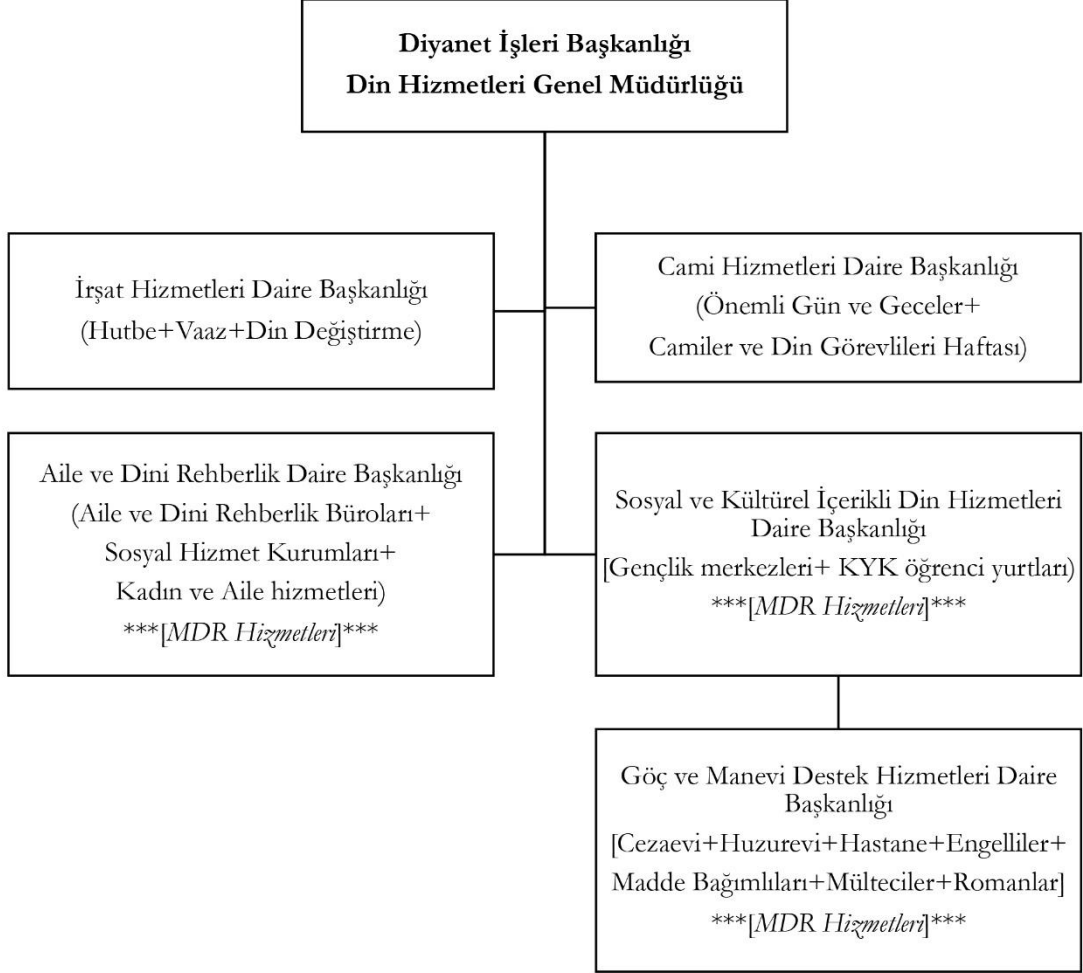
Ek-2:

Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü hizmet birimleri

(MDR hizmetlerinin yürütüldüğü müdürlük)

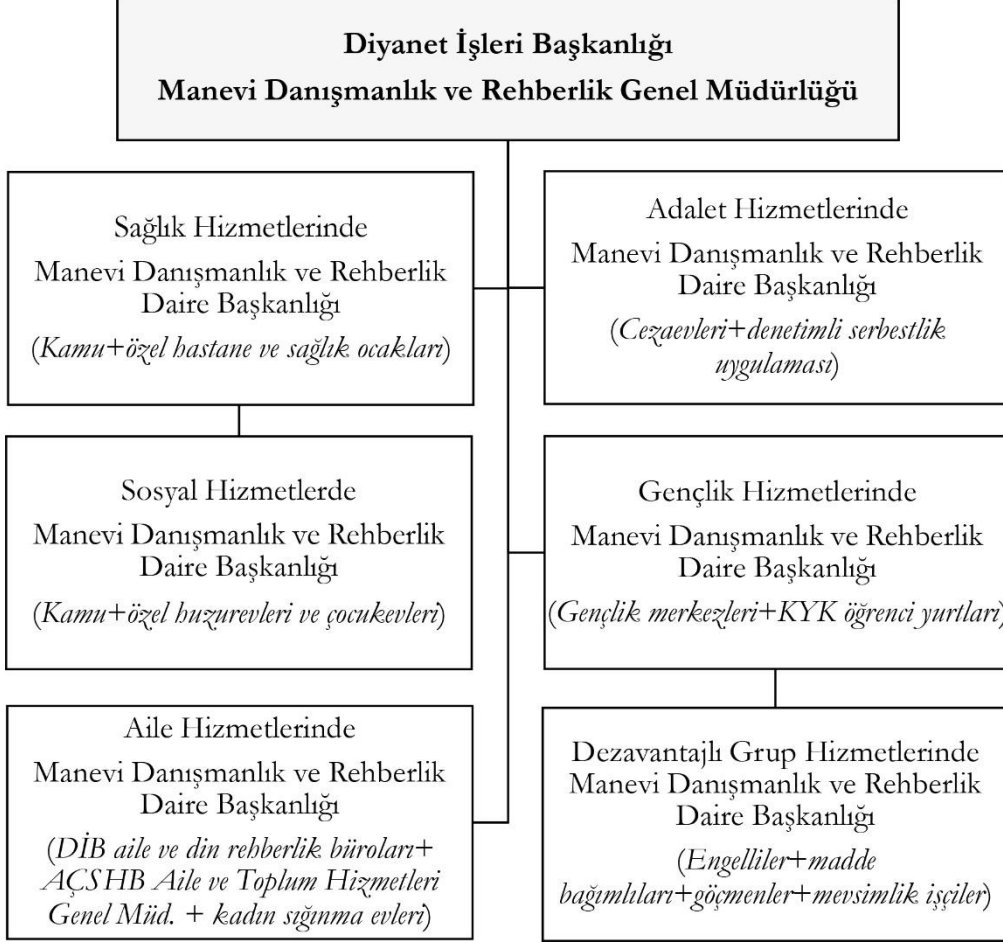
-Güncel kurumsal yapılanma-

(2018)

Ek-3:

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Genel Müdürlüğü
(Koç tarafından önerilen kurumsal yapılanma ve hizmet birimleri)
(2018)

Ek-4:

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında yapılan protokoller

Protokol Metni-I (2001)

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında

Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik

İşbirliği Protokolü

Amaç ve Kapsam

Madde 1—Bu Protokol'ün amacı, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların dini ve ahlaki duygularını geliştirerek, yeniden topluma kazandırılmalarını sağlamaktır.

Protokol yukarıda belirlenen amaçlar doğrultusunda, taraflar arasında yapılacak işbirliğini kapsar.

Sorumluluk

Madde 2—Bu Protokol'ün yürütülmesinde taraflar eşit derecede sorumludur. Protokol'de yer alan hükümlere işlerlik kazandırmak amacıyla; merkezde Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı, taşrada Cumhuriyet başsavcılar ve kurum müdürleri ile il ve ilçe müftülükleri yetkili ve sorumludurlar.

Tanımlar

Madde 3—Bu Protokol'de

Bakanlık: Adalet Bakanlığını;

Başkanlık: Diyanet İşleri Başkanlığını;

Kurum: Tutukevi, Kapalı, Açık Cezaevi ve Çocuk İslahevi gibi tüm Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerini;

Müftülük personeli: İlahiyat Fakültesi mezunu müftü, müftü yardımcısı, şube müdürü, vaiz, vaize, din hizmetleri uzmanı ve imam-hatipleri ifade eder.

Görev ve Yükümlülükler

Madde 4—Protokol hükümlerinin yürütülmesinde görev ve yükümlülükler şunlardır:

A-Adalet Bakanlığının Görev ve Yükümlülükleri:

1. Kurum içinde derslerin işlenmesine uygun bir yerin derslane haline getirilmesini sağlamak ve imkânlar ölçüsünde eğitici araç ve gereçleri temin etmek,

2. Derslerin belli bir düzen içerisinde yürütülmesi için gerekli önlemleri almak,

3. Derslerde görevlendirilecek müftülük personelinin, emniyetli ve huzurlu bir ortamda çalışmalarını için gerekli önlemleri almak,

4. Derse katılacak hükümlü ve tutukluların, suç ve öğrenim durumlarına göre gruplandırılmalarını sağlamak,

5. Kadrolu olarak kuruma atanan müftülük personeline günde 2 saat, dışardan gelen personele fiilen girdikleri ders saati kadar “ek ders” ücreti ödemek,

6. Ders ve konferans vermek ve rehberlik yapmakla görevlendirilen müftülük personelinin kurum araçlarından yararlanmalarını ve bu elemanlara kurumlarda imkânlar ölçüsünde ayrı mekânlar sağlamak,

7. Hükümlü sicil müşahede fişlerinde yer alan “din” bölümünün kurumda görevlendirilen müftülük personeli tarafından doldurulmasını sağlamak,

8. Kurumların yayın seçici kurulunda müftülük personelinin de görev alarak, kütüphanede bulunan dini kitapların gözden geçirilmesini ve bağış yoluyla kurumlara alınan dini kitapların bu görevliler tarafından incelenmesini sağlamak.

B—Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Yükümlülükleri:

1. Kurumların büyüklüğü ve niteliği göz önüne alınarak, kurumlara “Dini Danışman” olarak müftülük personeli görevlendirmek,

2. Müftülük personelince, tutuklu ve hükümlülere dini ve ahlaki bilgiler vermek, bu konulardaki yanlış bilgilerini düzeltmek, dini duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisini aşlamak,

Bunu sağlamak için kurumlarda haftada en az iki gün Din Kültürü, Ahlâk Bilgisi Dersi ve dini sohbetler ile ayda bir kez konferans vermek üzere, 'Din ve Moral Hizmetleri” görevini yürütmek,

Sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında, istek halinde Kur'an-ı Kerim öğretimi ve dini vecibelerin yerine getirilmesini sağlamak,

3. Ders verecek olan müftülük personelinin, ünite alt başlıklarını ayrıntılı olarak hazırlayarak, kurum idaresine iletmesini temin etmek,

4. Ders konularının seçimini, hükümlü ve tutukluların özellikleri, Adalet Bakanlığı'nın Müfredat Programı ve Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye kararlarını da dikkate alarak yapmak,

5. İdareye verilecek dilekçelerle, hükümlü ve tutukluların dini konulardaki özel görüşme taleplerini karşılamak,

6. Kurumlarda görevlendirilen müftülük personelinin denetimlerinin yapılarak, düzenlenen raporlardan bir örneğini Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne ulaştırmak,

7. Kurumların yayın seçici kurullarında, müftülük personelinin de görev almasını, kütüphanede bulunan dini kitapların gözden geçirilmesini ve bağış yoluyla kuruma alınan dini kitapların bu görevliler tarafından incelenmesini sağlamak,

8. Başkanlık ve Diyanet Vakfı yayınları ile Adalet Bakanlığı kütüphanelerini imkânlar ölçüsünde ücretsiz olarak desteklemek.

C—Ortak Görev ve Yükümlülükler:

1. Görevlendirilen müftülük personeli günde 6 saat maaş karşılığı kurumda görev yaparlar. Cuma günleri müftülükçe belirlenen camilerde vaaz ederler.

2. Görevlendirilen müftülük personeli, çalıştıkları kurum Cumhuriyet başsavcılarının olumlu görüşü üzerine izinlerini müftülükten alırlar.

3. Ceza infaz kurumlarına atanacak olan personel, öncelikle Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenecek ortak programa uygun olarak hizmet öncesi eğitimden geçirilir ve belirli dönemlerde hizmet içi eğitime alınırlar.

4. Kurs sonunda, kursa katılan müftülük personeline belge verilir.

5. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim kursuna katılan ve belge alan müftülük personeli, kurumlarda öncelikli görevlendirilirler.

Değişiklik

Madde 5—Taraflardan biri Protokol'de değişiklik önerdiği takdirde, bu önerisini yazılı olarak karşı tarafa bildirir. Protokol değişiklikleri, Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nca gerçekleştirilir.

Sona Erdirme

Madde 6—Protokol'e süre konulmamıştır. Taraflar anlaşmak suretiyle bu Protokol'ü yürürlükten kaldırabilirler.

Yürürlük

Madde 7—2992 sayılı “Adalet Bakanlığı'nın Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 5. ve 11. maddeleri ile 633 sayılı “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”a dayanılarak hazırlanan bu Protokol, 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girer.

Ankara, 30 Mart 2001

İhsan ERBAŞ (Adalet Bakanlığı Müsteşarı)

Mehmet Nuri YILMAZ (Diyanet İşleri Başkanı)

Protokol Metni-II (2011)

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında

Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol

Amaç

Madde 1-Bu Protokol'ün amacı, ceza infaz kurumları ve eğitim evlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulara din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetler sunmak suretiyle dinî ve ahlaki duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmaları sürecine katkı sağlamaktır.

Kapsam

Madde 2-Protokol; yukarıda belirlenen amaç doğrultusunda yapılacak işbirliğinin esas ve usullerini belirler ve Başkanlık ile Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtını kapsar.

Tanımlar

Madde 3-Bu Protokol'de,

Bakanlık : Adalet Bakanlığını,

Başkanlık : Diyanet İşleri Başkanlığını,

Kurum : Tutukevi, kapalı ve açık ceza infaz kurumu ile çocuk eğitimevi gibi tüm ceza infaz kurumları ve tutukevlerini ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerini,

Müftülük personeli:

a) Kurumlarda tam gün esaslı görevlendirilen cezaevi vaizlerini,

b) Dini yükseköğrenim görmüş müftü, müftü yardımcısı, şube müdürü, vaiz, din hizmetleri uzmanı ve imam-hatipleri,

c) (a) ve (b) maddelerde anılan kadroların herhangi birinden emekli olup da müftülükçe görevlendirilmesi uygun görülenleri,

Din hizmetleri ve ahlaki gelişim faaliyetleri: Din ve ahlak bilgisi dersini, dinî sohbetleri, ayda en az bir kez verilecek konferans etkinliğini, Kur'an-ı Kerim öğretimini ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetler ile hükümlü ve tutukluların dinî ve ahlaki gelişimleri için yapılacak benzeri faaliyetleri ifade eder.

Sorumluluk

Madde 4-Bu Protokol'ün yürütülmesinden taraflar eşit derecede sorumludur.Protokol'de yer alan hükümlere işlerlik kazandırmak amacıyla; merkezde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı, taşrada kurum müdürlükleri ile il ve ilçe müftülükleri yetkili ve sorumludur.

Görev ve Yükümlülükler

Madde 5- Protokol'ün amacına ulaşabilmesi için tarafların görev veyükümlülükleri şunlardır:

A-Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Görev ve Yükümlülükleri:

1-Kurum içinde "Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı" çerçevesinde derslerin işlenmesine uygun bir yerin derslane haline getirilmesini sağlamak ve imkânlar ölçüsünde eğitici araç ve gereçleri temin etmek,

2-Din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerinin belli bir düzen içerisinde yürütülmesi için gerekli önlemleri almak,

3-Bu Protokol kapsamında görevlendirilen personele, çalışmalarını amacına uygun yürütebilmesi için çalışma odası ve sınıf temin etmek, emniyetli ve huzurlu bir ortamda çalışmalarını için gerekli tedbirleri almak,

4-Bu Protokol kapsamında görevlendirilen personelin gerekli görmesi ve talebi doğrultusunda, din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerine katılacak hükümlü ve tutukluların gruplandırılmalarını sağlamak,

5-İmkânlar ölçüsünde, bu Protokol kapsamında görevlendirilen personele kurum araçlarından faydalanma imkânı vermek,

6-Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlülerle bu Protokol kapsamında görevlendirilen personelin görüşmesini ve hükümlü gözlem ve sınıflandırma formlarında yer alan "din" bölümünün ilgili personel tarafından doldurulmasını sağlamak,

7-Bu Protokol kapsamında görevlendirilen personelin, kütüphanede bulunan veya kuruma gelen dini kitapları gözden geçirmesini sağlamak.

B-Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Yükümlülükleri

1-Kurumların büyüklüğü, niteliği ile hükümlü ve tutuklu sayısı göz önüne alınarak kurumlara yeterli sayıda öncelikle tam gün görevli cezaevi vaizi, buna imkân olmadığı durumlarda bu Protokol'ün üçüncü maddesinin (b) ve (c) fıkralarında belirtilen personelin görevlendirilmesini sağlamak.

2-Tutuklu ve hükümlülere dini ve ahlaki bilgiler vermek, bu konulardaki yanlış bilgileri düzeltmek, dini ve ahlaki duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisini aşlamak için; kuramlarda din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetleri görevini yürütmek, istek halinde Kur'an-ı Kerim öğretimini yapmak, dini gün ve haftaların anlamına uygun anma/kutlama programlarını hazırlamak ve dini vecibelerini yerine getirilmesine yardımcı olmak,

3-Verilecek olan derslerin ünite alt başlıklarını ayrıntılı olarak hazırlayarak kurum idaresine iletmesini temin etmek,

4-Din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerinde; konuların seçimini, hükümlü ve tutukluların özellikleri, Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı ve Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye kararlarını da dikkate alarak yapmak,

5-Hükümlü ve tutukluların idareye verecekleri dilekçeler aracılığıyla dini konulardaki özel görüşme taleplerini karşılamak,

6-Kurumlarda bu Protokol kapsamında görevlendirilen personelin, yılda en az bir kez denetimlerinin yapılarak, düzenlenen raporlardan bir örneğinin de Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne ulaştırılmasını sağlamak,

7-Kütüphanede bulunan dini kitapların gözden geçirilmesini ve kurumlara yeni gelen dini kitapların ilgili personel tarafından incelenmesini sağlamak,

8-Kurum kütüphanelerini, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı yayınları başta olmak üzere, Din İşleri Yüksek Kurulunca tavsiye edilen diğer faydalı dini yayınlar ile imkânlar ölçüsünde ücretsiz olarak desteklemek ayrıca kurumların istekleri doğrultusunda ücretsiz olarak Diyanet Takvimi desteği sağlamak,

C-Ortak Görev ve Yükümlülükler

1-Ceza infaz kurumlarında bu Protokol kapsamında görevlendirilen personele Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında Adalet Bakanlığınca ek ders ücreti ödenir.

2-Bu Protokol kapsamında görevlendirilen cezaevi vaizleri, çalıştıkları kurum müdürlüğünün olumlu görüşü üzerine izinlerini müftülükten alırlar.

3-Bu Protokol kapsamında ceza infaz kurumlarında görevlendirilen personel, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenecek ortak programa uygun olarak hizmet öncesi eğitimden geçirilir ve belirli dönemlerde hizmet içi eğitime alınırlar.

4-Kurs sonunda, kursa katılan personele belge verilir. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim kursuna katılan ve belge alan personel, kurumlarda öncelikli görevlendirilirler.

Değişiklikler

Madde 6-Taraflardan biri Protokol'de değişiklik önerdiği takdirde, bu önerisini yazılı olarak karşı tarafa bildirir. Protokol değişiklikleri, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığınca gerçekleştirilir.

Yürürlük

Madde 7-Bu Protokol imzalandığı gün yürürlüğe girer. Protokol süresizdir. Yürürlükten kaldırılmasına taraflar birlikte karar verirler.

10/02/2011

Ahmet KAHRAMAN (Adalet Bakanlığı Müsteşarı)

Mehmet GÖRMEZ (Diyanet İşleri Başkanı)